БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Совэдэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган

№ 28 (5955)
ФЕВРАЛИИН 5
ВОСКРЕСЕНЬЕ
1950 он

Сэн 20 мүнгэ.

МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

ЭХЭ ОРОНДОО УЛАМ ЕХЭ МОДО ҮГЭХЭБДИ

Үдэр үнгэрхэ тудам СССР-эй Верховно Советдэ һунгаха һунгалтануудай үдэр—мартын 12 ойротожо байна. Энэ үдэрые эрхим бэлэгүүдээр угтахын түлөө бүхы араднай, тэрэ тоодо манай Бурят-Монголой республикын ажалшад айхабтар ехэ эдэбхитэйгээр бэлдэжэ байна.

Эхэ ороноо улам хүсэтэй, улам алдартай солотой болгохын түлөө тэмсэгшэдэй түрүүшын зэргэдэ манай республикын модошод ажаллажа ябана. Эдэнэр болбол Бурят-Монголой ой модоной барагдашагүй ехэ баялигые ашаглан ажаллажа, ой модоной промышленностиие хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ тушаа илээд ехэ илалтануудые туйлаба. Тиин манай республикын ой модоной промышленность хадаа өөрынгөө хүгжэлтэ ба ургалтын темпээр арадай ажахын бусад һалбаринуудые ахин гараад, мүнөө тон шухала ба түрүү һалбаринуудай нэгэн боложо шадаа.

Ой модоной промышленность болбол парти ба правительствын анхарал оролдолгын ашаар, советскэ гүрэнэй туйлай ехэ туһаламжын ашаар жэлһээ жэлдэ машина техникээр зэбсэглэгдэжэ, Эхэ орондоо улам ехэ модо материалнуудые үгэдэг болоо. Гансахан 1949 оной турша соо манай республикын модошод дайнай урдахи 1940 онойхиһоо нэгэ хахад дахин ехэ модо материалнуудые Эхэ орондоо үгэһэн байна. 1949 ондо 1948 онойхиһоо 42,0 процент ехэ модон шэрэгдэһэн байгаа.

Энэ ба бусад олон баримтанууд хадаа манай республикын ой модоной промышленностиин хэлбэрилтэгүйгөөр хүгжэн дэбжэжэ байһан тухай, манай республикын модошодой шэн зоригтойгоор ажаллажа байһан тухай хэлэжэ үгэнэ.

Ой модоной промышленностиин ургахатай хамта мүн шадамар бэрхээр ажалладаг хүнүүд, шэнэ түрүү техникые һайнаар ашаглажа шададаг хүнүүд— социалистическэ ажалай ёһотой мастернууд олоороо ургажа гарана. Кравцев, Куприянов, Матвиевский, Жамбалов, Маслов, Дондитов, Кушнарёв ба бусад олон хюрөөдэгшэд, трактористнууд, машинистнууд, шофёрнуудай нэрэ манай республика соо магтаалтай солотой болоо. Тэдэнэр болбол социалистическэ мүрысөөнэй тугые дээрэ үргэжэ, ой модоной ажалые улам түргэнөөр хүгжөөхын тула, Эхэ орондоо улам ехэ модо үгэхын тула ударһа габшагайгаар тэмсэжэ байна.

Тэдэнэй бүри шангаар, бүри бүтээсэтэйгээр ажаллахын тула бэлэн байһан ба ажаллажашье байһан тухайнь манай газетын мүнөөдэрэй номерто толилоглоһон бэшэг—арадуудай агууехэ вождь нүхэр Сталинда Бурят-Монголой АССР-эй ой модоной промышленностиин эрэгтэй ба эмэгтэй хүдэлмэришэд, инженернүүд ба технигүүдэй, эрэгтэй ба эмэгтэй колхозникуудай бэшэһэн бэшэг хэлэжэ үгэнэ. Энэ бэшэг хадаа инаг һайхан Эхэ орондоо, большевигүүдэй парти ба советскэ правительстводаа, бидэндэ зол жаргалта байдал олгоһон агууехэ хүндэ—Иосиф Виссарионович Сталинда манай Бурят-Монголой ажалшадай хизаарлашагүй дуратай байһыень мэдүүлнэ.

Өөрынгөө Эхэ орон тухай үдэр бүри оролдожо байһан манай республикын ой модоной промышленностиин эрэгтэй ба эмэгтэй хүдэлмэришэд, колхознигууд хадаа арадуудай агууехэ вождь нүхэр Сталинай үмэнэ иимэ патриотическа уялгануудые абаа гэбэл:

«1949—1950 оной модо бэлэдхэлэй намар-үбэлэй сезоной гүрэнэй түсэбые: бэлэдхэлэй талаар мартын 15 болотор, зөөлгөөр—мартын 25 болотор гүйсэдхэхэ, сезоной дүүрэтэр сезонно түсэбһөө гадуур 300 мянган кубометр модо, тэрэ тоодо хэрэглэлэй модо—240 мянган кубометр бэлэдхэхэ ба 215 мянган кубометр, тэрэ тоодо 170 мянган кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ».

Олон жэлэй хүдэлмэриин дүй дүршэлые хараадаа абажа, мүн ой модоной промышленностьдо байгаа баян техникэ болон арга боломжонуудые хүсэд дүүрэнээр хэрэглэхэ ябадалһаа үндэһэлжэ зохёогдоһон эдэ уялгануудаа хайшан гэжэ бэелүүлхэеэ аймаг бүхэн, леспромхоз бүхэн, тус тус модошон бүхэн мэдэнэ.

Бүхы Бурят-Монголой хүдэлмэришэд ба колхознигуудай нэрэһээ агууехэ багшада эльгээһэн бэшэг хадаа тус тус хүдэлмэришэн ба колхозник бүхэнэй, тус тус модошон бүхэнэй эльгээһэн бэшэг мүн. Тиимэһээ энэ бэшэг соо хэлэгдэһэн бүхы уялгануудые болзор соонь, бүрин бэелүүлхэ хэрэг хадаа бидэнэй бултанаймнай арюун уялга болоно. Тиимэһээ модо бэлэдхэл ба зөөлгын темпые хаа хаанагүй шангадхаха, бүхы механизмуудаа бүрин хэрэглэхэ, модо бэлэдхэл дээрэ хүдэлмэрилжэ байһан бүхы модошод, трактористнууд, шофёрнууд, мотористнууд ба зөөгшэдэй бүтээсэтэй ажалые хангаха гээшэ партийна ба комсомольско организацинуудай, бүхы советскэ органуудай, мүн модо бэлэдхэлэй организацинуудай шухалын шухала ажал болоно.

Бидэнэр арадуудай агууехэ вождиин үмэнэ харюусалгатай уялгануудые абаад байхадаа бултадаа һайнаар, бүгэдөөрэн бүтээсэтэйгөөр ажаллаха ёһотойбди. Бидэнэй дунда нормоёо дүүргэдэггүй, ажалдаа хойрог нобшоор хандадаг нэгэшье хүдэлмэришэн байха ёһогүй. Үдэрһөө үдэртэ үндэр бүтээсэтэйгөөр ажаллаха, Эхэ орондоо шадаал һаа ехэ модо үгэхын түлөө тэмсэхэ ябадал—модошо бухэнэй ажал хүдэлмэриин хуули болохо ёһотой.

Ажалдаа амжалтануудые туйлахын түлөө, агууехэ Сталин багшада үгэһэн үгэдөө хүрэхын түлөө шэн зоригтойгоор, шэнэ хүсэтэйгөөр ажаллаял, нүхэд модошод!

Партийна эдэбхитэдэй суглаан

Һаяхан Кударын аймагай партийна эдэбхитэдэй суглаан болобо. Тэндэ һунгалтын бэлэдхэлдэ партийна организацинуудай хабаадалсалга болон хабарай тарилгада бэлэдхэл тухай асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Нэгэдэхи асуудалаар ВКП(б)-гэй айкомой секретарь нүхэр О. Жеребцов элидхэл хэһэн байна.

СССР-эй Верховно Советдэ һунгалтануудта бэлэдхэлэй үедэ парторганизацинуудай угаа ехэ үүргэ дүүргэхэ байһаниинь элидхэл, үгэ хэлэлгэнүүд ба абаһан тогтоол дотор тэмдэглэгдэбэ.

Аймгүйсэдкомой хүдөө ажахын таһагые даагша нүхэр Агафонов хоёрдохи асуудалаар элидхэл хээ. Элидхэлшэ хадаа хабарай тарилгада һулаар бэлэдхэжэ байһан колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдые («Красный пограничник», «Улаан таряашан», Куйбышевай нэрэмжэтэ ба бусад) шангаар шүүмжэлбэ.

Тарилгада бэлэдхэлые шангадхаха хэмжээнүүдые хараалһан тогтоол абтаба.

А. Шатуев.

Агитпункт һайнаар тухеэрэгдэбэ

Һунгуулиин № 42 участогай агитпунктын байра һаруул, сэбэр, уран гоёор шэмэглэгдэнхэй.

Тус агитпункт соо «Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Конституци (үндэһэн хуули)» гэһэн темээр харуулан ойлгуулха агитаци һайнаар эмхидхэгдэнхэй. Ханадань—16 Улаан тугууд. Тэдэнэй дунда нүхэр Сталинай портрет. Доронь, хилэн дээгүүр алтаар бэшэһэн гаршагтай томо ном. Энэ хадаа СССР-эй Конституци юм. Тугуудай хоёр хажуугаар Конституциин 1-дэхи ба 3-дахи статьянууд бэшэгдэнхэй. Тиихэдэ, бэшэ ханануудаарынь СССР-эй гражданинай гол эрхэнүүд ба уялганууд бэшэгдэнхэй байна.

Эндэ уранһайханай картинанууд бии. Таримал сэсэгүүд элбэгээр табяатай. Зөөлэн мебель болон номууд, газетэ, журналнууд бии.

Агитпунктые шэмэглэн гоёолгодо Александра Михайловна Ковалевская (агитпунктые даагша), нүхэр Рязанов (№ 65 һургуулиин зурагай багша) гэгшэд ехэхэн оролдолго ба үүсхэл гаргаһан байна.

И. Панов.

Бурят-Монголой АССР-эй ой модоной промышленностиин эрэгтэй, эмэгтэй хүдэлмэришэд, инженернүүд ба технигүүдһээ, колхознигууд ба колхозницануудһаа

МОСКВА, КРЕМЛЬ

ССР Союзай Министрнүүдэй Совэдэй Түрүүлэгшэ нүхэр Иосиф Виссарионович СТАЛИНДА

Хүндэтэ Иосиф Виссарионович!

Бидэнэр, Бурят-Монголой АССР-эй ой модоной промышленностиин хүдэлмэришэд ба мэргэжэлтэд, колхознигууд ба колхозницанууд болбол манай сэсэн мэргэн вождь, багша, Танда өөрынгөө зүрхэнэй дүлэтэ амаршалга хүргөөд, советскэ арадай зол жаргалай ба баяр баясхалангай тулада, бүхы дэлхэйн ажалшадай ашаг туһада олон удаан жэлнүүдтэ элүүр мэндэ ажаһуухыетнай үнэн сэдьхэлһээ хүсэнэбди.

Советскэ арад хадаа дайнай хойтохи табанжэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө нүхэр Сталин, Танай сэсэн мэргэн хүтэлбэри доро амжалтатайгаар тэмсэжэ байна. Советскэ хүнүүдэй ажалай гайхамшагта туйлалтанууд тухай баярай шэнэ шэнэ мэдээнүүд манай захагүй үргэн Эхэ ороной нютаг бүхэнһөө үдэр бүри ерэжэ байна.

Большевистскэ партиин, советскэ правительствын ба хүндэтэ Иосиф Виссарионович, Танай өөрынтнай үдэр бүриин анхарал оролдолгын ашаар, ой модоной промышленность тон шэнэ түрүү техникээр зэбсэглэгдэнэ, стахановска хүдэлөөн үргэдэнэ, ажалай бүтээсэ улам ургана, хүдэлмэришэд, албахаагшад ба инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй культурно-ажаһуудалай условинууд үдэрһөө үдэртэ һайжарна.

Ой модоной промышленностиин хүдэлмэришэд ба республикын колхознигууд 1949 ондо модо бэлэдхэхэ гүрэнэй түсэбые болзорһоонь урид — ноябриин 30-да дүүргээ, жэлэй эсэс болотор түсэбһөө гадуур 292 мянган кубометр, тэрэ тоодо хэрэглэлэй 280000 кубометр модо бэлэдхээбди, 346 мянган кубометр, тэрэ тоодо хэрэглэлэй 293 мянган кубометр модо зөөгөөбди гэжэ нүхэр Сталин, Танда элидхэхэ золтой байнабди.

1949 ондо 1948 онойхиһоо 42 процент үлүү ехэ модон зөөгдөө. Модо бэлэдхэлгээр 1940 оной хэмжээн 45 процент, модо зөөлгөөр — 52 процент, хэрэглэлэй модо зөөлгэ 2 дахинһаа үлүүгээр ба механизмуудаар модо зөөлгэ 3 дахинһаа дээшэ үлүүлэгдээ.

Республикын модо бэлэдхэлэй предприятинуудай хүдэлмэридэхи амжалтанууд социалистическэ мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлһэнэй, республикын хүдэлмэришэдэй, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй, колхознигууд ба колхозницануудай шэн зоригто стахановска ажалай үндэһэ һуури дээрэ туйлагдаа, эдэнэр дайнай һүүлэй сталинска табанжэлэй даалгабаринуудые үлүүлэн дүүргэхын тулада хүсэ ба шадалаа гамнанагүй.

Модо бэлэдхэлэй түсэб дүүргэхын түлөө тэмсэл соо республикын леспромхозуудта хэдэн зуун стахановецууд социалистическэ ажалай үнэнтэ мастернууд ургажа гараа. Модо отолоошод-электрохюрөөшэд **Г. И. Кравцевай, А. Е. Куприяновай,** модо таллуулагша-тракторист **И. А. Матвиевскиин,** узкоколейнэ түмэр замай машинист **С. С. Масловай,** шофернууд **И. Н. Кушнаревай ба Д. И. Бурдуковскиин,** модо таллуулагша **Б. Ж. Жамбаловай,** колхознигууд-модо отологшод **Д. Д. Дондитовой, Б. Ц. Цырмаевай** ба бусад олон хүнүүдэй нэрэ солонуудынь республика дотор олондо мэдээжэ болонхой.

Гэхэ зуура, модо бэлэдхэлгэ ба зөөлгые ехэ болгохо арга боломжонуудаа хүсэд ашаглаха ябадал үшөө туйлаагүй байнабди, механизмууднай хүсэд хүсөөрөө ашаглагданагүй, үшөөл олохон модо-отологшод, тракторнстнууд, лебедчигүүд, шофернууд, мотористнууд ба зөөгөөшэд модо бэлэдхэл дээрэ үйлэдбэрилгынгөө нормонуудые дүүргэдэггүй байна.

Арадай ажахын бүхы һалбаринуудай хүгжэлтын үндэр дээдэ темпнүүдые хангахын тулада модо бэлэдхэлые ехэ болгохо ябадалай имагта ехэ удхашанартайе ба энэ хэрэгэй түлөө манай харюусалгые мэдэрэн, бидэнэр — Бурят-Монголой АССР-эй ой модоной промышленностиин хүдэлмэришэд, колхознигууд ба колхозницанууд СССР-эй Верховно Советдэ һунгаха һунгалтануудай үдэрые эрхимээр угтахын түлөө социалистическа мүрысөөндэ оролсоод, 1949—1950 оной намар-үбэлэй модо бэлэдхэлэй сезоной гүрэнэй түсэбые: бэлэдхэлэй талаарнь мартын 15 болотор, зөөлгөөрнь мартын 25 болотор дүүргэхэ, сезоной дүүрэтэр сезонно түсэбһөө гадуур 300 мянган кубометр, тэрэ тоодо хэрэглэлэй модо 240 мянган кубометр бэлэдхэхэ ба 215 мянган кубометр, тэрэ тоодо 170 мянган кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ гэжэ, хүндэтэ нүхэр Сталин, Танда уялгаяа үгэнэбди.

Республикын аймагууд иимэ уялгануудые даажа абаа гэбэл:

Хориин аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр мартын 10 хүрэтэр, зөөлгөөр мартын 15 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 10 мянган кубометр модо бэлэдхэхэ ба 7 мянган кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ.

Байкало-Кударын аймаг — модо бэлэдхэхэ, дүтэлүүлэн шэрэхэ ба зөөхэ сезонно түсэбөө мартын 5 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 7 мянган кубометр бэлэдхэхэ, 10000 кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ ба 4500 кубометр зөөхэ.

Иволгын аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгэ ба дүтэлүүлэн шэрэлгээр февралиин 23 болотор дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 4 мянган кубометр бэлэдхэхэ ба 10000 кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ.

Заиграйн аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгэ ба дүтэлүүлэн шэрэлгээр мартын 10 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 6250 кубометр бэлэдхэхэ, 13900 кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ ба 2000 кубометр зөөхэ.

Мухаршэбэрэй аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр мартын 15 хүрэтэр, дүтэлүүлэн шэрэлгээр ба зөөлгөөр мартын 20 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 10 мянган кубометр бэлэдхэхэ, 4675 кубометр зөөхэ.

Зэдын аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр ба дүтэлүүлэн шэрэлгээр мартын 1 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 10600 кубометр бэлэдхэхэ ба 8475 кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ.

Кабанскын аймаг — модо бэлэдхэхэ сезонно түсэбөө мартын 1 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 3500 кубометр бэлэдхэхэ, 3800 кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ.

Хэжэнгын аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгэ ба дүтэлүүлэн шэрэлгээр мартын 15 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 3000 кубометр бэлэдхэхэ ба 10000 кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ.

Баргажанай аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр мартын 1 хүрэтэр, зөөлгөөр мартын 10 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 5 мянган кубометр бэлэдхэхэ, 4000 кубометр зөөхэ.

Бичурын аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр февралиин 1 хүрэтэр, зөөлгөөр мартын 15 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 10000 кубометр бэлэдхэхэ ба 5000 кубометр зөөхэ.

Сэлэнгын аймаг — модо бэлэдхэхэ сезонно түсэбөө мартын 10 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 2800 кубометр бэлэдхэхэ, 4400 кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ ба 2000 кубометр зөөхэ.

Ториин аймаг — модо бэлэдхэхэ сезонно түсэбөө мартын 15 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 8000 кубометр бэлэдхэхэ ба 8000 кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ.

Прибайкальска аймаг — модо бэлэдхэхэ сезонно түсэбөө мартын 15 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 2000 кубометр бэлэдхэхэ, 1500 кубометр зөөхэ.

Тарбагатайн аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр мартын 10 хүрэтэр, дүтэлүүлэн шэрэлгээр февралиин 20 хүрэтэр дүүргэхэ. Түсэбһөө гадуур 300 кубометр бэлэдхэхэ ба 7750 кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ.

Яруунын аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр ба дүтэлүүлэн шэрэлгээр мартын 20 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 2100 кубометр бэлэдхэхэ ба 1200 кубометр дүтэлүүлэн шэрэхэ.

Кяхтын аймаг — модо бэлэдхэхэ сезонно түсэбөө мартын 1 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 14850 кубометр бэлэдхэхэ.

Закаменай аймаг — модо бэлэдхэхэ сезонно түсэбөө мартын 15 хүрэтэр дүүргэхэ ба түсэбһөө гадуур 6425 кубометр бэлэдхэхэ.

Курумканай аймаг — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр мартын 5 хүрэтэр, зөөлгөөр мартын 25 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 3000 кубометр бэлэдхэхэ ба 1000 кубометр зөөхэ.

Түнхэнэй аймаг — модо бэлэдхэхэ сезонно түсэбөө мартын 25 хүрэтэр дүүргэхэ, түсэбһөө гадуур 1000 кубометр бэлэдхэхэ.

«Бурмонголлес» трестын предприятинуудай хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ба албахаагшад иимэ уялгануудые даажа абаба:

Эрийскэ леспромхоз — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр февралиин 15 хүрэтэр, зөөлгөөр мартын 1 хүрэтэр дүүргэхэ; леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 30000 кубометр модо бэлэдхэхэ, 48000 кубометр, тэрэ тоодо 38000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Чулуутайн леспромхоз — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр мартын 20 хүрэтэр, зөөлгөөр мартын 25 хүрэтэр дүүргэхэ, леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 30000 кубометр модо бэлэдхэхэ ба 25000 кубометр, тэрэ тоодо 20000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Хандагайн леспромхоз — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр ба зөөлгөөр мартын 25 хүрэтэр дүүргэхэ, леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 10000 кубометр бэлэдхэхэ ба 13000 кубометр, тэрэ тоодо 10000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Черемуховска леспромхоз — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгэ ба зөөлгөөр мартын 23 хүрэтэр дүүргэхэ, леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 10000 кубометр бэлэдхэхэ ба 14000 кубометр, тэрэ тоодо 11000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Курбын леспромхоз — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр мартын 20 хүрэтэр, зөөлгөөр мартын 25 хүрэтэр дүүргэхэ, леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 20000 кубометр бэлэдхэхэ ба 13000 кубометр, тэрэ тоодо 10000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Хориин леспромхоз — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгэ ба зөөлгөөр мартын 25 хүрэтэр дүүргэхэ, леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 5000 кубометр бэлэдхэхэ ба 15000 кубометр, тэрэ тоодо 12000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Хандагатайн леспромхоз — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгээр мартын 15 хүрэтэр, зөөлгөөр мартын 25 хүрэтэр дүүргэхэ, леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 13300 кубометр модо бэлэдхэхэ ба түсэбһөө гадуур 15000 кубометр, тэрэ тоодо 12000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Баруун-Тарбагатайн леспромхоз — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгэ ба зөөлгөөр мартын 25 хүрэтэр дүүргэхэ, леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 8000 кубометр, тэрэ тоодо 6000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Сэлэнгын леспромхоз—сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгэ ба зөөлгөөр мартын 15 хүрэтэр дүүргэхэ, леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 10000 кубометр бэлэдхэхэ ба 12000 кубометр, тэрэ тоодо 10000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Итанциин леспромхоз — сезонно түсэбөө модо бэлэдхэлгэ ба зөөлгөөр мартын 25 хүрэтэр дүүргэхэ, леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 10000 кубометр бэлэдхэхэ ба 10000 кубометр, тэрэ тоодо 8000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Байгалай леспромхоз — модо бэлэдхэхэ сезонно түсэбөө мартын 20 хүрэтэр дүүргэхэ, леспромхозойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 5000 кубометр бэлэдхэхэ ба 8000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Селенгинскэ шпалай завод — модо бэлэдхэхэ сезонно түсэбөө мартын 25 хүрэтэр дүүргэхэ, заводойнгоо хэрэгсэлнүүдээр сезоной эсэс хүрэтэр, түсэбһөө гадуур 10000 кубометр бэлэдхэхэ ба 10000 кубометр, тэрэ тоодо 8000 кубометр хэрэглэлэй модо зөөхэ.

Өөһэдынгөө уялгануудые нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхын тулада хүсэ шадалаа гамнахагүйбди гэжэ, хүндэтэ нүхэр Сталин, Таниие этигүүлэн найдуулнабди.

Манай Агууехэ Социалистическэ Эхэ орон мандаха болтогой!

Манай илалтануудые зоригжуулагша ба эмхидхэгшэ — Ленин — Сталинай Агууехэ партн мандаха болтогой!

Манай вождь, хани, эсэгэ ба багша түрэл ба инаг нүхэр Сталин мандаха болтогой!

Эдэ уялганууд Бурят-Монголой АССР-эй ой модоной промышленностиин хүдэлмэришэдэй, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй ба албахаагшадай, колхознигуудай ба колхозницануудай суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, нэгэн һаналаар баталагдаа.

США, Великобритани ба Хитадай правительствонуудта Советскэ правительствын эльгээһэн ното

Вашингтондо, Лондондо ба Пекиндэ байгаа СССР-эй посолнууд болбол США-гэй, Великобританиин ба Хитадай Арадай Республикын правительствонуудта иимэ удхатай нотонуудые Советскэ Правительствын даалгабаряар, февралиин нэгэндэ барюулаа гэбэл:

«Император Хирохито түрүүтэй японско зонхилхы кругууд олон жэлэй турша соо агрессиин эгээн жагшүүритэ муухай зэбсэгүүдэй нэгэн—бактериологическа дайе нюусаар бэлдэһэн байна гэжэ японско сэрэгэй гэмтэ нюурнууд Ямада, Такахаси, Кадзицука ба бусад тушаа Хабаровск городто 1949 оной декабриин 25-һаа 30 хүрэтэр Приморско сэрэгэй округой Сэрэгэй Трибуналда болоһон сүүдэй нээмэл процессэй материалнуудаар тодоруулагдаа.

Японско миллитаристнууд хадаа эб найрамдалда дуратай арадуудта эсэргүү бэлдэгдэжэ байһан агрессивнэ дайнуудта бактериологическа зэбсэг хэрэглэхэ гэжэ өөһэдынгөө гэмтэ түсэбүүд соо хараалһан байгаа. Тиихэдээ милан тахал, дүйрэн, эшэргэнэ, сап, боомо ба үхэл дэлгэхэ бусад халдабарита үбшэнүүдые тараан, сэрэгүүд ба энгэй хүн зониие, тэрэ тоодо хүгшэд, эхэнэрнүүд ба үхибүүдые алаха хюдахын тула тэрэ зэбсэгээ ехэ хэмжээгээр хэрэглэхэ гэжэ бодомжолһон байба.

Японско император Хирохитын заабаринуудаар ба Япониин сэрэгэй министерствын болон генеральна штабай даалгабаринуудаар тусхай байгуулагдаһан, японско армиин бактериологическа эмхидэлнүүдтэ милан тахал, дүйрэн, эшэргэнэ, боомо ба бусад аюулта халдабаритай үбшэлгэнүүдэй үхэл дэлгэхэ бактеринууд угаа олоор үдхэгдэһэн, бактеринуудые тарааха снарядууд ба түхеэрэлгэнүүд бүтээн гаргагдаһан, хүн зон, сөөрэмүүд, гэр байранууд, тарилганууд ба малые олоор хорлохын тула сэрэгэй тусхай командануud бэлэдхэгдэһэн байна.

Тэдэ эмхидэлнүүдын тон нюуса байба. Эдэнээ далдалха зорилгоор «Квантунска армиин частьнуудай уһаар хангалгын ба профилактикын хэрэгые эрхилхэ управлени», «Квантунска армиин иппоэпизоотическэ управлени» гэжэ нэрлэһэн байгаа, удаалуулан тэдэнэрынь «№ 731 отряд», «№ 100 отряд» гэжэ тус тустаа шэнээр нэрлэгдэһэн юм. Эдэ хоёр отрядуудынь Квантунска армиин главнокомандалагшын сэхэ мэдэлдэ байгаа, тиигээд Советскэ Союзда эсэргүү дай хэхэ гэһэн японско оперативна түсэбөөр хараалагдаһан гол сохилтонуудай шэглэлнүүдтэ олонтоото филиалнуудтай байгаа.

№ 731 отряд Харбин городһоо 20 километрын хараанда байдаг Пинфань станциин оршондо тусхай баригдаһан городогто байралһан ба тус городогой бүхы территоринь сэрэгэй хорюултай зоно гэжэ соносхогдоһон байгаа. Отрядай штадта научна ба техническэ 3000 хүрэтэр хүдэлмэрилэгшэд бии байгаа, бактериологическа дай үргэн ехээр ябуулха арга боломжо хангаха тоотой бактеринуудые үдхэхэ олон лабораторинуудтай, хүсэтэ түхеэрэлгэтэй байба.

Процесс дээрэ тодорхойлогдоһоной ёһоор, тус отряд 5 таһагуудһаа бүридхүүлэгдэһэн: тэдэнэй нэгэн лэ—гурбадахи таһагынь отрядта хамаадаха асуудалнуудые, тайлбарилан хэлэбэл, армиие уһаар хангаха асуудалнуудые эрхилдэг байгаа. Энэ таһагынь тусхай хамгаалгата сэрэгэй тэрэ городогой газаа тээ, Харбин городто элеэр байралһан байгаа. Бусад 4 таһагуудынь бактериологическа дай бэлдэхэ ба хэхэ хэрэгтэй холбоотой асуудалнуудые эрхилдэг байгаа.

Шэнжэлэлгын гэжэ нэрлэгдэдэг нэгэдэхи таһагынь үхэл дэлгэхэ бактеринуудые бэдэрэн шэнжэлдэг ба үдхэдэг, бактериологическа зэбсэг болоходо тон таарамжатай гэжэ мэдэрэгдэһэн бактеринуудые шэлэжэ абадаг байба.

Хоёрдохи—туршалгын (экспериментальна) таһагынь амиды хүнүүдэй организмуудта халдахаажа, элдэб янзын бактеринуудэй хорые туршадаг, тэрэшэлэн дайсанай территори дээрэ бактеринуудые тарааха арганууд ба снарядуудые зохёон байгуулдаг байгаа. Милан тахал тарааха булуудхануудые энэ таһагта үдхэхын тула 4 мянга 500 тусхай питомнигууд бии байба. Авиациин туһаламжаар дайнай бактериологическа зэбсэгүүдые хэрэглэхэ гэмтэ туршалгануудые хэхын тула Аньда станциин оршондо тус таһагай мэдэлдэ тусхай полигон ба тусхай авиационно часть байдаг байгаа.

Дүрбэдэхи—үйлэдбэриин таһаг гэдэгынь бактериологическа дайнай эрхим зэбсэгүүд гэжэ шэлэгдэһэн бактеринуудые олоор үдхэлгэдэ зорюулагдаһан байна.

Эсэстэ, «һуралсалай-гэгээрэлэй» гэжэ нэрлэгдэдэг табадахи таһагынь бактериологическа дайнай зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хэрэглэхэ кадрнуудые бэлэдхэхэ хэрэг эрхилһэн байна.

№ 100 отрядай уялгануудынь № 731 отрядай уялгануудтай адли болобошье, малнууд ба тарилга гэмтээхэ бактеринуудые (сап, боомо ба бусад үбшэнүүдэй бактеринуудые) үдхэдэг байба.

Маньчжуриин хойто талада байһан эдэ хоёр отрядуудһаа гадна, центральна ба урда Хитадай территори дээрэ «Эй отряд» ба «Нами» отряд гэжэ нэрэтэй иимэрхүү нюуса хоёр эмхидэлнүүд японецуудаар байгуулагдаһан байгаа гэжэ сүүд дээрэ тодоруулагдаа.

СССР-эй, Хитадай, Монгол Арадай Республикын арадуудта ба США-гэй сэрэгүүдтэ үхэлэй бактеринуудээр добтолхо ябадал бэлэдхэн, японско зэрлигүүд хадаа олоор хюдалгын энэ зэбсэгые хэдэн мянгаад хүнүүдэй, гол түлэб, Хитадай ба СССР-эй гражданинуудай бэе дээрэ туршажа үзэһэн байна. Ганса № 731 отрядта жэгшүүритэ бузар гэмтэ туршалгануудай үедэ 3000 гаран хүн зэрлиг муухайгаар алагдаа.

Японско агрессорнүүд бактериологическа зэбсэг бэлдэхэһээ гадна, өөһэдынгөө агрессивнэ түсэбүүдые бэелүүлхэ үедөө нэгэнтэ бэшэ хэрэглээ гэжэ процесс дээрэ тодоруулагдаа: 1939 ондо Халхин-Гол мүрэнэй оршондо Монгол Арадай Республикада ба СССР-тэ эсэргүү, 1940—1942 онуудта Хитадта эсэргүү дайнай үедэ японско армиин бактериологическа экспедицинүүд милан тахал ба эшэргэнэтэ халуун үбшэ дэлгэрүүлһэн байна.

СССР-тэ добтолхо бэлэдхэл ябуулхадаа, японско агрессорнүүд бактериологическа зэбсэг үргэнөөр хэрэглэхэ гэжэ хараалһан ба энэ зорилгоор пограничнэ районуудта тусхай тагнуул ба Советскэ Союзда эсэргүү хэдэн олон бактериологическа һүйдхэлнүүдые хэһэн байгаа.

Бактериологическа зэбсэг бэлдэхэ ба хэрэглэхэ ябадалда гэмтэй японско сэрэгэй гэмтэ 12 нюурнуудые советскэ сүүд сүүдлэһэн байна.

Гэхэ зуура, айхабтар муухай эдэ гэмтэ хэрэгүүдые гол эмхидхэһэн ба үүдхэһэн ондоо нюурнуудые хэһээнгүйгөөр үлээгээ һаа буруу болохо байгаа.

Сэрэгэй тиимэ гэмтэдэй тоодо түрүүшын ээлжээндэ хамаадана гэбэл:

1. ХИРОХИТО—Япониин император. Хирохитын тусхай нюуса указуудаар Маньчжуриин территори дээрэ бактериологическа дай бэлдэхэ ба бактериологическа зэбсэг хэрэглэхэ талаар японско армиин центр байгуулагдаһан байгаа, тэрэнь дээрэ хэлэгдэһэнэй ёһоор, «Квантунска армиин частьнуудай уһаар хангалгын ба профилактикын хэрэгые эрхилхэ управлени», удаалуулан «№ 731 отряд» гэһэн нэрэнүүдээр нюун далдалагдаһан байгаа гэжэ Хабаровскдахи сүүдэй нээмэл процесс дээрэ тодоруулагдаа.

Тэрэ нюуса эмхидэл доторнь СССР-тэ, Хитадта, МНР-тэ, США-гэй сэрэгүүдтэ ба бусад гүрэнүүдтэ эсэргүү хэгдэхэ бактериологическа дайнай зэбсэгүүд ехэ хэмжээгээр бэлдэгдэжэ байба; тус отряд 1939 ондо Халхин-Гол мүрэнэй оршондо Монгол Арадай Республикада ба СССР-тэ эсэргүү, 1941—1942 онуудта Хитадта эсэргүү бактериологическа зэбсэг хэрэглэһэн байха юм.

Япониин Сэрэгэй Дээдэ Советэй гэшүүн ба Квантунска армиин Главнокомандалагша байһан генерал Ямада иигэжэ элирхэйлһэн байна:

«Маньчжуриин территори дээрэ байралһан № 731 отряд хадаа гол түлэб, Советскэ Союзда, тэрэшэлэн Монгол Арадай республикада ба Хитадта эсэргүү дайнай бактериологическа зэбсэгүүдые бэлдэхэ зорилгоор байгуулагдаһан юм».

№ 731 отрядай ажал-ябуулгынь ямар зэргын нюуса байһые генерал Ямадын иимэ элирхэйлгэ гэршэлнэ:

«№ 731 отряд «Квантунска армиин уһаар хангалгын ба профилактикын управлени» гэжэ хуулита ёһоор нэрлэгдэдэг байгаа, тэрэнь тус отрядай болото зорилгые далдалха гэһэн халха мүн байгаа. Тиимэл зорилгоор, 731 отрядай хүдэлмэрилэгшэд медицинскэ албанай тэмдэггүй, иигтэ сэрэгэй хубсаһа үмдөөд ябадаг байба. Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй ехээр бөөгнэрэн сугларалга хадаа № 731 отрядай хүдэлмэриин бодото шанжэ тушаа һэжэг түрүүлжэ магадгүй гэжэ бидэнэр һанадаг байгааб».

Хүнүүдые олоор алаха хюдахын тула үхэл дэлгэдэг бактеринуудые хэрэглэхэ бэлэдхэлые шанжэлэн, Ямада иигэжэ мэдүүлээ:

«... Бактериологическа зэбсэг хэрэглэхэ үлэмжэ үрэтэй аргануудые нарижуулан һайжаруулха бүхы бэлэдхэлэй хүдэлмэринүүдэй амжалтатайгаар дүүргэһэнтэй дашарамдуулан, 1945 ондо императорска ставкын түрүүшын заабаряар, ямаршье шэглэлээр практическа хэрэглэхэ зорилгоор бактериологическа зэбсэг олоор үйлэдбэрилхэ үе эхилээ һэн».

№ 731 отряд Хирохитын, нюуса тусхай указаар 1936 ондо байгуулагдаа һэн гэжэ Япониин сэрэгэй Министерствын сэрэгэй-санитарна управлениин таһагай начальник байһан (хожомынь Квантунска армиин сэрэгэй-санитарна управлениин начальник болоһон) генерал-лейтенант Кадзицука Рюдзи элирхэйлһэн байха юм.

«Өөрынгөө тамга табин расписка үгэжэ, би энэ указтай ба тэрээндэ хабсарагдаһан отрядай штадтай өөрөө танилсаа һэм». — гэжэ Кадзицука харуулба.

Энэ отряд 1939 ондо шэнээр эмхидхэгдэһэн байгаа: тэрэнэй ажал-ябуулгын хэмжээнь үргэн болоһон ба бактериологическа зэбсэг үйлэдбэрилгэ эрид ургаһан, личнэ составай тоонь гурба дахин ехэ олошорһон байна. Энэ шэнэшэлэн эмхидхэлгэ хадаа Хирохитын нүгөө нюуса указаар тэрэшэлэн хэгдэһэн байгаа.

Энэ тушаа генерал Кадзицука иигэжэ мэдүүлээ:

«Тухайлхада, 1940 оной февральда, Квантунска армиин штабта,—гэжэ Кадзицука мэдүүлбэ, — би расписка үгэжэ, энэ указтай танилсаһан байгааб. Тэрээнһээ гадна, 1940 оной хоёрдохи хахадта император Хирохитын нэгэ гү, али хоёр нюуса указуудаар № 731 отрядай дүрбэн филиал нэмэгдэн байгуулагдаһан юм...»

Сүүд дээрэ генерал Кадзицукын хэлэһэн ёһоор ба документальна, тусгаарлабал, Квантунска армиин главнокомандалагша байһан генерал Умедзу гэгшын 1940 оной декабриин 2-ой № 398/1—КО гэжэ приказаар, тодорхойлогдоһон ёһоор, филиалнууд хадаа Советскэ Союзтай хилэлһэн районуудта байралжа байгаа.

№ 731 отряд 1936 ондо эмхидхэгдэһэн, тиихэдэ энэ отрядай филиалнуудынь императорай указуудаар 1940 ондо байгуулагдаһан юм гэжэ № 731 отрядай нэгэн таһагай начальник, медицинскэ албанай генерал-майор Кавасима Киоси гэгшэ тэрэшэлэн мэдүүлбэ. Генерал Кавасима Киоси энээн тушаа иигэжэ хэлээ:

«№ 731-дэхи отряд болбол Япониин император Хирохитын нюуса указаар 1936 ондо эмхидхэгдэһэн байгаа... Би 731-дэхи отрядай юрэнхы таһагай — начальнигай тушаалда хүдэлмэрилжэ байха үедөө тус отрядай хэрэгүүд дотор императорай указые хараһан байгааб... Императорай 1940 оной указ тус отрядай штадые 3.000 хүн хүрэтэр ехэ болгохоор хараалаа, тэрэ тоодонь Маньчжуриин элдэб районуудта энэ указаар шэнээр байгуулагдаһан филиалнууд эндэ оролсоно...»

Тиимэ болоходоо, император Хирохито хадаа бактериологическа дай бэлэдхэлэй гол хабаадагшадай нэгэн гэжэ бактериологическа дай бэлэдхэлгын гол хабаадагшад, Квантунска армиин сэрэгэй санитарна управлениин начальник байһан генерал-лейтенант Кадзицука Рюдзи, генерал Кавасима Киоси гэгшэдэй харуулгануудаар балшыса элирүүлэгдэбэ.

2. ИСИИ СИРО — медицинскэ албанай генерал-лейтенант. Бактериологическа дайе гэмтэ ёһоор бэлэдхэхэ ба СССР, Хитад болон Монгол Арадай Республикада эсэргүү бактериологическа зэбсэгые бодотоор хэрэглэхэ ябадалда Исиин эмхидхэхы эдэбхитэ үүргэнь сүүдэй процесс дээрэ бүрин гэршэлэгдэбэ.

Исии хадаа бактериологическа дайе бэлэдхэхэ талаар японско армиин нюуса центр—№ 731 отрядые эмхидхэһэн ба толгойлһон байна. Бактериологическа дайе бэлэдхэхэ талаар гэмтэ бүхы шэнжэлгэнүүд, тусгаарлабал, амиды хүнүүдтэ зэрлиг муухайгаар хэһэн бүхы туршалганууд Исиин сэхэ хүтэлбэри доро хэглэһэн байна.

Исии хадаа милан тахал халдааһан булуудхануудые бактериологическа зэбсэг болгон хэрэглэхэ аргые өөрөө зохёогоо: Исии милан тахал халдааһан булуудхануудые авиациин туһаламжаар хэрэглэхын тула «Исиин бомбонууд» гэдэг тусхай керамическа бомбонуудые бүтээһэн байгаа.

Исии тэрэшэлэн агрессивнэ бактериологическа дайн ябуулха зорилгоор бактеринуудые айхабтар ехээр үсхэбэрилхэ аргануудые тусгаарлабал, «Исиин культиваторнууд» гэдэгүүдэй конструкци зохёоһон байна.

Генерал Исии 1940 ондо, 1941 ба 1942 онуудта Хитад худар № 731 отрядай экспедицинүүдые өөрөө толгойлон ошоһыень Хабаровскдахи сүүдэй процесс дээрэ медицинскэ албанай генерал-майор Кавасима Киоси, подполковник Ниси ба отрядай сотрудник Фуруичи гэгшэдэй элирхэйлэлгэнүүдээр тодорхойлогдоһон байна. Эдэ экспедицинүүдэй үедэ янза бүриин түрэлэй бактериологическа зэбсэгүүд хэрэглэгдэһэн ба Хитадай олон мянган амгалан хүнүүдые алаһан милан тахал, эшэргэнэ, паратиф ба бусад халдабарита үбшэнүүдые тарааһан байха юм.

Уһа абадаг газарнуудта элдэб бактеринуудые тараалга, эдеэ хоол хорололго ба бусад хүшэр хүндэ гэмтэ ябуулганууд хадаа Исиин сэхэ захиралтаар хэгдэһэн юм гэжэ № 731 отрядай экспедицидэ хабаадагшадай нэгэн—гэршэ Фуруичи сүүдэй заседани дээрэ элирхэйлээ.

№ 731 отрядай таһагай начальник байһан подполковник Ниси гэгшын элирхэйлэлгэнүүдээр тодоруулагдаһан ёһоор, Исиин үүсхэлээр 1939 ондо Халхин-Гол мүрэнэй райондо СССР ба МНР-тэ эсэргүү бактериологическа зэбсэг хэрэглэгдэһэн байгаа.

1945 ондо, № 731 отрядай начальнигаар хоёрдохёо томилогдоод байхадаа, Исии хадаа СССР-тэ, США-да ба Великобританида эсэргүү бактериологическа зэбсэгүүдые хэрэглэхэ ябадалые бэлэдхэһэн байна.

Отрядай ажал-ябуулгань японско армиин генеральна штабаар һайшаагдаба гэжэ 1941 оной зун Исиин тусхай нюуса зүблөөн дээрэ отрядай таһагуудай начальнигуудта мэдээсэһэн юм гэжэ медицинскэ албанай генерал-майор Кавасима сүүдэй процесс дээрэ элирхэйлээ. Японско армиин генеральна штаб хадаа Советскэ Союзда эсэргүү гитлеровскэ Германиин дай эхилхэтэйнь хамта, бактериологическа дайе эдэбхитэй болгохо ба бэлэдхэхэ тухай, тэрэшэлэн үхэл дэлгэхэ бактеринуудые үсхэбэрилхэ ябадалые ехэдхэхэ тухай заабари үгэһэн байгаа, тэрэнь Исиигээр бэелүүлэгдэһэн байгаа.

Исиин бүхы ажал-ябуулгань хатуу шэрүүн ба зэрлиг муухай аашаар шалгардаг байгаа. Тэрэ хадаа Маньчжуридахи Япониин сэрэгэй тагнуулай органуудтай ба японско жандармеритэй нигта холбоо байгуулһан юм. № 731 отряд гэмтэ туршалгануудые хэхын тула тэдэнһээ олон мянгаад хүнүүдые «тусхай эльгээлтэнүүд» гэдэг журамаар абажа байһан ба тэдэ туршалгануудынь дурдагдаһан хүнүүдэй үхэлөөр заабол дүүрэдэг байгаа.

Исии хадаа бактериологическа дайе гэмтэ ёһоор бэлэдхэлэй эгээн эдэбхитэ хабаадагшадай нэгэниинь байгаа гэжэ Квантунска армиин главнокомандалагша байһан генерал Ямада элирхэйлһэн байна. Ямада иигэжэ хэлээ:

«№ 731 отряд хадаа Исиин бии болгоһон юумэнь мүн бэлэй һан ба тиимэһээ 1945 ондо энэ отрядай начальнигай тушаалда тэрэ дахин томилогдоһон байна... Исиие томилолго хадаа энэ үедэ бактериологическа отрядуудай хүдэлмэриие эдэбхитэй болгохо зорилгонуудтай сэхэ холбоотой ба бактериологическа зэбсэг үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ тухай сэрэгэй министерствын заабаринуудтай холбоотой байһан юм».

3. КИТАНО МАСАДЗО — медицинскэ албанай генерал-лейтенант, 1942 оной августһаа 1945 оной март хүрэтэр № 731 отрядай начальнигаар байха зуураа, бактериологическа дайнда бэлэдхэлгые сэхэ хүтэлбэрилһэн, тэрэшэлэн 1942 ондо Хитадта эсэргүү бактериологическа зэбсэг хэрэглэлгые эмхидхэхэ ябадалда хабаадаһан юм гэжэ сүүдэй мүрдэлгын материалнуудаар элирүүлэгдэбэ.

Квантунска армиин главнокомандалагша байһан генерал Ямада, медицинскэ албанай генерал-майор Кавасима Киоси, генерал-майор Мацумура Томакацу ба генерал-лейтенант Кадзицука Рюдзи гэгшэдэй элирхэйлгэнүүдээр Китаногой гэмтэ ажал-ябуулгань бүрин элирүүлэгдэһэн байгаа

1944 оной августда № 731 отрядые шалгажа үзэһэн генерал Ямадын элирхэйлһэнэй ёһоор, отрядай ажал-ябуулга тухай элидхэхэ зуураа Китано болбол отрядай зорилгонь

«... бактериологическа дай ябуулха зэбсэгүүдые бэлэдхэхэ ябадалтай холбоотой янза бүриин асуудалнуудые шэнжэлгэ болоно гэжэ зааһан байна... № 731 отрядай үйлэдбэриин таһаг хадаа добтолгын операцинуудые хэхэдэ хангалтатай хүрэхэ хэмжээгээр бактериологическа тусхай препарадуудые бэлэдхэхэ ябадалые эрхилнэ гэжэ генерал Китано энэ таһаг тухай намда элидхэһэн байгаа».

Китаногой элидхэлые соносоод, мүн № 731 отрядай ажалтай өөрынгөө нюураар танилсаад, Ямада хадаа «шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдэй далайсые ба бактериологическа зэбсэг бэлэдхэхэ талаар отрядай угаа ехэ арга боломжонуудые имагта ехээр гайхаһан байгааб» гэжэ өөрөө мэдэрбэ.

Китано гэгшын хэһэн гэмтэ ябадалнууд тухай генерал-майор Мацумура иигэжэ хэлээ:

«1944 оной һүүлдэ, — гэжэ Мацумура хэлэбэ, —Квантунска армиин командалагшын кабинет дотор № 731 отрядай начальник Китаногой элидхэл болоһон байна. Китано болбол милан тахал халдааһан булуудхануудые бактериологическа зэбсэг болгон хэрэглэлгын арганууд тухай элидхэл хэһэн байна... Ямада хадаа милан тахал халдааһан булуудхануудые бактериологическа зэбсэг болгон хэрэглэхэ талаар Китаногой дурадхаһан аргые һайшааһан байгаа».

Энээн тушаа Ямада иигэжэ хэлэбэ:

«1944 оной октябрьда гү, али ноябрьда генерал Китано болбол милан тахалта булуудхануудые бактериологическа дайнай зэбсэг болгон хэрэглэлгын хойшолонгууд тухай тодорхой элидхэл намда хэһэн бэлэй. № 731 отрядһаа асарагдаһан тусхай кинофильмээр, мүн милан тахал халдааһан булуудхануудые авиациин туһаламжаар тарааха талаар туршалгануудай хэгдэһэн участогуудые тэмдэглэһэн схемэнүүдээр Китаногой элидхэл тодорхойлогдоһон байгаа... Элидхэл хэхэ үедөө тэрэ болбол милан тахалай бактеринуудые газар дээрэ тарааха талаар хэгдэһэн шэнжэлэлгэнүүдэй дүнгүүдые тодоор харуулһан элдэб таблицануудые үзүүлһэн юм. Милан тахал халдааһан булуудхануудые хэрэглэхэ аргые үлэмжэ хүсэтэй гэжэ тоолоод, Китаногой элидхэлые ба бактериологическа зэбсэг хэрэглэхээр тэрэнэй дурадхаһан аргые һайшааһан байгааб. Милан тахал халдааһан булуудхануудые хэрэглэхэ талаар туршалгануудай дүнгүүд императорска ставка руу хүргэгдэһэн байгаа».

1942 оной августда генерал-лейтенант Китано хадаа экспедици эмхидхэхэ ябадалда хабаадаһан (тэрэ экспедициин үедэ хитадуудта эсэргүү бактериологическа зэбсэг хэрэглэгдэһэн байгаа), тэрэшэлэн амиды хүнүүдтэ зэрлиг муухай туршалгануудые хэхэ ябадалда хабаадаһан юм гэжэ медицинскэ албанай генерал-лейтенант Кадзицуки гэгшын харуулгануудаар Китано элирүүлэгдэн баригдаба. Кадзицукын харуулһан ёһоор, тэрэ хадаа 1944 оной августда № 731 отрядта ошохо үедөө, энэ отрядай ажал-ябуулга тухай Китаногой элидхэл соносхоһон байгаа. Китано иигэжэ элидхээ гэбэл:

«... № 731 отрядай бүлэг хүдэлмэрилэгшэд Шанхайн урда тээхи райондо хитадай фронтдо ошожо, милан тахал халдааһан булуудхануудые хитад хүн зонтой территори дээрэ ехэ үндэрһөө олоорынь хаяһан байна... Тиин тэдэнэй унаһан газарта милан тахалай үбшэн тараа... Тэрээнһээ гадна, досоогоо боомын бактеринуудтай, удаанаар тэһэрдэг бомбонуудай туршалга Аньда станциин дэргэдэ хэгдээ гэжэ Китано намда хөөрэһэн юм. Хүнүүд ба малые шархатуулһан энэ бомбын осколконууд тэдээндэ боомо халдааһан байна».

№ 731 отрядай начальнигай тушаалда байһан Китаногой гэмтэ ажал-ябуулгань зүблөөнүүдтэ өөрөө хабаадаһан медицинскэ албанай генерал-майор Кавасима гэгшын элирхэйлэлгэнүүдээр тэрэшэлэн тодорхойлогдоно, тэрэ зүблөөнүүд дээрэ Китаногой хүтэлбэри доро «бактериологическа материалые шэнжэлхэ, бэлэдхэхэ ба тэрэниие дайнда практическа хэрэглэхэ ябадалтай холбоотой асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэһэн байна».

4. ВАКАМАЦУ ЮДЗИРО—ветеринарна албанай генерал-майор, 1941 онһоо 1945 он хүрэтэр № 100 отрядай начальник байһан юм. Хабаровск процессэй материалнуудаар тодоруулагдаһан ёһоор, тэрэ отряд хадаа бактериологическа зэбсэг үйлэдбэрилхэ ябадалые эрхилһэн, мүн тэрэшэлэн боомо, сап ба бусад халдабарита үбшэнүүдэй бактеринуудые уһа абаха газарнуудта, бэлшээридэ ба малда тарааха аргаар диверси хэжэ байгаа. Энэ отряд хадаа амиды хүнүүдтэ зэрлиг муухай гэмтэ туршалгануудые тэрэшэлэн хэдэг байһан юм.

Квантунска армиин главнокомандалагша байһан генерал Ямада хадаа № 100 отряд эпизоотическа бактеринуудые хэрэглэхэ арга методуудые бэдэрдэг ба бактеринуудые олоор үсхэбэрилдэг байһан юм гэжэ мэдэрбэ... Вакамацу гэгшын хэһэн гэмтэ ябадалнууд тухай генерал Ямада иигэжэ хэлэбэ:

«№ 100 отрядай зорилго ба практическа ажал-ябуулгань бактериологическа дай бэлэдхэхэ талаар № 731 отрядай зорилго ба ажал-ябуулгатай тон адлихан байгаа, илгаань юу байгааб гэхэдэ, № 731 отрядаар бэлэдхэгдэһэн бактериологическа зэбсэг дайсанай амиды хүсые олоор хюдан алаха ябадалда зорюулагдаһан байгаа, харин № 100 отрядаар үйлэдбэрилэгдэһэн эпизоотическа бактеринууд мал хюдаха ябадалда зорюулагдаһан байна».

№ 100 отрядай сотрудник байһан поручик Хиразакура хадаа бактериологическа зэбсэг эдэбхитэйгээр бэлэдхэхэ ябадалда Вакамацу гэгшын хабаадалга тушаа хэлэхэ зуураа, Вакамацу болбол № 100 отрядай сотруднигуудта олон улаа иигэжэ хэлэһэн байгаа гэжэ мэдүүлбэ:

«Советскэ Союзда эсэргүүгээр Япониин дай хэһэн ушарта, № 100 отряд хадаа Советскэ Союзда эсэргүү диверсионно бактериологическа дай ябуулхын тула элдэб янзын бактеринуудые ба тон хүсэтэ хоронуудые ехээр гаргаха фабрика болохо ёһотой».

Вакамацу гэгшын заабаринуудаар Трехречье ба Хайларай районуудта тагнуулай-диверсионно тусхай экспедицинүүд эльгээгдэдэг байгаа, тэдэнэр хадаа СССР ба МНР-тэ эсэргүү бактериологическа диверсинүүдые хэхэ арга боломжо шудалһан, тэрэшэлэн тиимэ диверсинүүдые бодото дээрэнь бэелүүлжэ байһан юм гэжэ Хиразакура Вакамацуе тэрэшэлэн элирүүлээ. Хэгдэһэн шэнжэлэлгэнүүдэй дүнгүүд тухай генерал Вакамацуда элидхэгдэдэг байгаа, тэрэнь диверсинүүдые хэхэ талаар саашанхи заабаринуудые үгэдэг һэн.

Энэ отрядай сотруднигууд байһан Митомо ба Хатаки гэгшэдэй сүүдэй процесс дээрэ хэлэһэн тодорхойлолгын ёһоор, Вакамацу гэгшээр хүтэлбэрилэгдэһэн № 100 отрядта зэрлиг муухай гэмтэ туршалгануудые хэхэ зэргээр хүнүүдые бузар муухайгаар аладаг байгаа.

№ 100 отрядай начальник байһан Вакамацу хадаа Квантунска армиин штабай тагнуулай таһагтай нигта холбоотой байха зуураа, тэрэ хадаа бактериологическа зэбсэгые гэмтэ ёһоор бэдэрэн шэнжэлхэ ба бактериологическа хорололгонуудые бэлэдхэхэ ябадалые өөрөө ударидаһан юм гэжэ Квантунска армиин ветеринарна управлениин начальник байһан, ветеринарна службын генерал-лейтенант Такахаси Такаацу гэгшын харуулгануудаар элирүүлэгдээ.

1941 ондо бактериологическа дайнай бэлэдхэлдэ зорюулан, Квантунска армиин главнокомандалагша Умедзу гэгшын үнгэргэһэн зүблөөндэ Вакамацу хабаадаа гэжэ Такахаси тэрэшэлэн элирүүлнэ. 1944 оной ноябрьда Вакамацу хадаа главнокомандалагша байһан Ямадын кабинет соо болоһон иимэ зүблөөндэ хабаадаһан байна, тэрэ зүблөөн дээрэ Такахаси бактериологическа зэбсэг хэрэглэхэ түсэбүүд тухай өөрынгөө һанамжануудые элидхэһэн байгаа.

5. КАСАХАРА ЮКИО—генерал-лейтенант, 1942 онһоо 1945 он хүрэтэр Квантунска армиин штабай начальник байхадаа, Советскэ Союзда эсэргүү бактериологическа дай бэлэдхэлые хүтэлбэрилһэн ба бактериологическа зэбсэг хэрэглэхэ тодорхой арга методуудые зохёохо ябадалда сэхэ хабаадаһан байна.

Бактериологическа дай бэлэдхэхэ ябадалда Касахарын эдэбхитэй үүргэнь генерал Ямада, генерал-майор Мацумура, ветеринарна албанай генерал-лейтенант Такахаси, полковник Тамура ба сүүдэй процесс дээрэ асуугдаһан бусад гэмтэ нюурнууд ба гэршэнэрэй элирхэйлэлгэнүүдээр бүрин тодорхойлогдоо.

Квантунска армиин штабай кадрнуудай таһагай начальник байһан полковник Тамура 1945 оной январиин түрүүшын үдэрнүүдтэ энэ тушаалда тэрэнэй томилогдоһон ябадалтай холбоотой заабари үгэхэ үедэө:

(Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта).

Һалбаран байна Юрөө нютагнай

ЖАРГАЛТАЙ, СҮЛӨӨТЭЙ КОЛХОЗНО БАЙДАЛ ТУХАЙ ҺУНГАГШАД-КОЛХОЗНИГУУД ХӨӨРЭНЭД

Боро хараан таһарна. Газаа хаб харанхы. Арбагар арбагар саһанууд, парашюдаар бууһандал ҙалиханаар газарта унана. Хүхюун солбон үхихүүгэд саһаар шадэлдэжэ наадана.

Тиигэжэ байтар электрын хурса гал гэнтэ газаа досоогүй ялагад гээд, һүниин харанхые хаха зүһэнэ. Тэрээнтэй урилдаһан шэнгеэр радио хөөрэжэ эхилээ. Ород арадай агууехэ хүбүүн А. С. Поповой анхан ухаалан зохёоһон радиогой долгин холын бурят нютаг дээгүүр ханхинан эбхэрнэ:

«Уужам даа Эхэ һайхан оромни
Ой модоор, таряан уһаар элбэг.
Урматайл, хүнэй сүлөө амисхал
Ондоо иимэ орон үгы юм».

В. Лебедев-Кумачын «Эхэ орон тухай дуунай» эдэ үгэнүүд «Карл Маркс» колхозой колхознигуудай гэр соо, газаа улицада, клубта, правлени соо дабтагдана.

Хүнүүд правлени тээшэ ярана. Тэндэхи уужам нэгэ таһалган соо улаахан хасартай хүбүүд басагад, сахалай сагаан толгойтой үбгэд хүгш эд суглarна. Эдэнэр хадаа Юрөө нютагай хуушанай ба мүнөөнэй шэнэ байдал тухай хөөрэлдэхые мүнөө үдэшэ эндэ сугларба. Энэ хөөрэлдөө колхозой комсомольско организациин үүсхэлээр үнгэргэгдэһэн байна. Комсомольско организаци энэ хөөрэлдөө эмхидхэхэдээ тон зүб юумэ хээ гээшэ. Юуб гэбэл, мүнөөнэй залуушуул хадаа урда сагай харанхы муухай байдалые үзөөгүй. Тиимэһээ, хаанта хархис засагай үедэ ямар хэсүү бэрхэ байдаг һэм гэжэ, советскэ засагай үедэ, Ленин—Сталинай партиин сэсэн хүтэлбэриин ашаар али зэргын жаргалта *һайхан байдалтай болоо гээшэбиибди гэжэ* сасуулжа үзэхынь тулада үбгэд хүгшэдые урижа хөөрүүлһэн байха юм. Иимэ хөөрэлдөөн хадаа хуушанай балар байдалда дураа гутан зэбүүрхэхэ, шэнэ социалистическэ байдалда, сүлөөтэ социалистическэ Эхэ орондоо омогорхон улам дурлаха үзэлые залуушуулай һанаа сэдьхэл соонь түрүүлхэ байна.

Тэндэ болоһон хөөрэлдөөе тобшоор бэшэжэ абаһанаа доро толилнобди.

Хуушанай балар Юрөөдэ...

1. ТЭБХЭР САЙН ТҮЛӨӨ

— Хаанта засагай үедэ манай энэ нютагай арад зон ехэ ядуу байдалтай һэмди— гэжэ 55 наһатай колхозник **Б. М. Цыден-Ешиев** хэлэбэ.—Бидэ үгытэйшүүл эрдэмдэ һураха эрхэгүй, аргагүй дээрэһээ мунхаг балар һуудаг байгаабди.

Иимэ ушарһаа бидэ нютагай баяшуулда хүдэлжэ ами хоолойгоо тэжээдэг байгаабди. Энэ Юрөө нютагта Сагаадайн Гармажап гэжэ баян һууһан юм. Тэрэ баянайда үбһыень сабшадаг һэм. Нэгэ десятина сабшажа хуряахадаа 1 түхэриг 50 мүнгэ абагша бэлэйб. Тэрэ үедэ энэ мүнгөөр гансал тэбхэр ногоон сай абтаха байһан юм.

Залуушуул: баһал хайрагүй саг байгаа байна даа.

Цыден-Ешиев: сэхэрүүнь хэлэхэдэ, тиимэл байгаа юм даа. Тиигээд, манине энэ хашаланта байдалһаа Агуу ехэ Октябрьска социалистическэ революци сүлөөлөө.

Бидэ мүнөө бардам баян байдалтай болообди. Энэ байдалайгаа түлөө бидэнэр большевистскэ партида, нүхэр Сталинда баяртайбди.

Доржиев Жамсо (54 наһатай): Лумбунов тухай залуушуулда хэлэжэ үгыт.

2. ХУБАЛЗА ЛУМБУНОВ

Цыден-Ешиев: Лумбунов тухай хэлэхэшье дурамгүй. Яахадааб гэхэдэ, тэрээниие һанахадаа досоомни аягүй болодог юм.

Лумбунов гээшэ урдын Боргойн станица дотор эгээл баян хүн байһан юм. Тэрээниие зоной шуһа хүхэһэн хубалза гэжэ хэлэхэдэ одоол зүб болохо. Юмжаб Лумбуновай хирээ һабарта орожо бажуулгаһан хүнүүд манай Юрөө, Тамча, Селендумаар олон байха.

Энэ баян хадаа Мысовая Кяхта хоёрой хоорондохи харгые унажа һуугаад, малаар наймаа хэжэ баяжаһан байха. Манайхитай зэргэлээд байһан Үдэнгые һабартаа бажуугаад байһан энэ хубалза хадаа гансаараа 37 десятина эрхим газар эдлэжэ байдаг һэн. 200 томо бодо малтай, 300 гаран хони ямаатай байгша һэн. Бэлшээриин адууһаа гадна 75 мори бараа шэрэлгэндэ хүллэдэг байгаа. Тэдээнэй 40 гаранаарынь зарасануудынь Кяхта,—Мысовая—Иркутскын хоорондо һангай бараа зөөжэ, эзэндээ олзо олодог байгаа. Иигэжэ ганса нэгэнэй тэһэ баяжажа байха зууранъ манай Юрөөдэ ехэл һаа, 1,75—2 десятина газартай 2—3 бодо малтай, олониинь моришьегүй байдаг һэн.

Лумбунов хадаа юрэ хомхой хобдог хүн байгаа бэшэ, мүн хэлэшэгүй хэрзэгы, һэшхэлгүй муухай амитан байһан юм. Баяжахань багадаад, өөрынгөө бага басагые гуша шахуу аха хүндэ—Андиин тайшаа гээшэдэ баагаар хадамда үгэжэ, зөөри абажа эдиһэн байгаа юм. Өөрэһөө аха, үбгэжөөл хүндэ хадамда гарахагүйб гэхэдэнь, басагаяа амбаар соогоо хаажа хэһээлтэ үзүүлһэн байгаа. «Лумбуновай баяниие хүн мэдэхэгүй бэшэ даа» гэжэ һайрхажа ябадаг бэлэй. Энэ малгайтай мал нэгэн доро гурбан һамгадтай һуугша һэн.

Урдада, баяд ноёд гээшэ иигэжэ дура зоргоороо аашалжа, арадай хүзүүе мүлжэжэ ябадаг байгаа юм.

3. 200 ГАРАН ЛАМАНАР

—Юрөөгэй дасан гээшэ Лумбунов, Сагаадайн Гармажап, Жабын Гомбо гэхэ мэтын баяшуулай үнэн түһалагшань байһан юм,—гэжэ 57 наһатай үбгэн **Б. Д. Цыдыпов** хөөрэбэ.—Эндэ 200 гаран ламанар байдаг байгаа. Тэдээниие айл дээрэ хубаагаа һаа, айл бүхэндэ нэгэ банди хүртэхэ жэшээтэй байба.

Арад зоной оюун бодолые мухар һүзэгэй манан соо эдэ хэдэн зуун ламанарай төөрюулжэ байхадань, почтоор ерэһэн бэшэг уншажа шадаха хүн манай эндэ байгаагүй юм.

Мүнөө бидэнэй үхихүүгэднай эрдэм һуража, хэншье болохо аргатай. Тэдээнэй урда ямаршье һургуулиин үүдэн нээлгэтэй. Манай нютагһаа Улан-Үдэдэ, Иркутскада, Москвадашье дээдэ һургуулинуудта һуралсажа байһан залуушуул олон.

4. АЙЛ ЗАЙЖА АМЯА ТЭЖЭЭДЭГ ҺЭМДИ...

Энэнэй һүүлээр 70 наһатай үбгэн **Дансаран Гомбоев** ба инвалид **Цыбик Галсанов** гэгшэд өөһэдынгөө урдын ба мүнөөнэй байдал тухайда хөөрэбэд.

Гомбоев: Минии хүбүүмни Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнай газарта ябажа байтараа алуулшаһан юм. Бэрэмни үбдөөд, наһа барашоо юм. Иигэжэ уншэрһэн үбгэн гээшэб.

Би өөрөө мүнөө 70 наһатайб. Теэд колхоздоо луговодоор хүдэлнэб. Үнгэрэгшэ 1949 ондо 350 ажалта үдэр олоо һэм. Тэрээндээ нилээд ехэ продукт болон мүнгэ абаха байхаб. Колхоз иигэжэ үншэн ядуу хүниие харалсажа, тэдхэжэ байна гээшэ.

Хэрбээ иимэ тулюур байдал хуушан сагта дайралдаа һаа намда туһалха хүн яабашье олдохогүй байгаа. Үмсын ажалай хуули ёһон хадаа: ами амияа хараха, нэгэнэйнгээ үхэхэшье, хосорхошье болоо һаань, нүгөөдэнь туһалдаггүй байгаа.

Галсанов: би харадаггүй, һохорби. Тиигэбэшье, шадахынгаа зэргээр ажаллажа, колхоздоо туһалнаб. Үнгэрөөшэ жэлдэ 1000 шахуу ажалта үдэр һамгантаяа хүдэлжэ олоод, мүнөө 1700 түхэриг мүнгэ, 10 центнер таряа абаха болоод байнаб.

Би хэды харадаггүйшье һаа, орон нютаг соогоо боложо байгаа шэнэ юумэнүүдые һонирходогби. «Булад яажа хатуужааб», «Ёһото хүн тухай повесть» ба бусад номуудые хүнөөр уншуулжа шагнаһан байнаб. Николай Островский болбол һохор болоһоншье мүртөө үбшэнэй плендэ бэеэ тушаагаагүй, уранзохёолшын булад гуурһаар зэбсэгжээд, социализмын түлөө тэмсэһэн байна. Алексей Маресьев болбол хоёр хүлөө тайруулаад байхадаа хатуу зориг зоригложо, алхам гэшхэлхэ болоод, дам саашаа танцовалха, конькигаар халтирха, истребитель дээрэ һуужа дайсанай самолёдые сохин унагаажа шадаха болоһон байна.

Эдэнэр шэнэ үеын шэнэ үзэлтэй хүнүүд. Эдэниие коммунизмын агууехэ идеянүүд зоригжуулна, ерээдүйн жабхаланта һайхан байдалай түлөө тэмсэхэ хүсэ үгэнэ. Иимэ зоригтой хүнүүдһээ бидэ жэшээ абанабди. Николай Островский, Алексей Маресьев хоёрой баатаршалга тухай дуулаһанһаа хойшо бишье зориг нэмээб, залуу болошоһон хэбэртэйб.

Мүнөөнэй һаруул байдал тухай

1. Дасан байһан газарта..

— Манай мүнөө һуужа байһан газарта урдань Юрөөгэй дасан байһан юм,—гэжэ правлениин түрүүлэгшые орлогшо **Балдан Шарапович Тубаев** хөөрэнэ.

«Урда сагта
Орхимжото лама
Оргойто бөөгэй
Хэсэ хэнгэрэг
Зэдэлэн байһан
Зарлиг дайдада
Тракторай дуун
Таряанай долгин
Эбхэрэн ерээ.
Соёл эрдэм,
Солбон оюун
Согтой һэргэлэн,
Габьяа ехэтэ
Габшагай тэмсэлэй
Түмэн гараар
Адууһа мал
Ажал үйлэдбэри
Хүгжэн дэлгэрээ».

Хэрбээ 200 гаран ламанар урдань арад зониие мунхаруулжа байдаг һаань, харин мүнөө мантай зэргэлээд малажалай республиканска научна станци бии болонхой. Тэндэхи эрдэмтэд болон научна сотрудникууд хадаа малажалаа эрдэм ухаанай ёһоор эршэлжэ хүгжөөн дэбжүүлхэдэмнай туһална. Хэрбээ урдань ламанар болбол арад зониие мунхаруулдаг, хара мэхээр мэхэлдэг, буруугаар эмнэдэг байгаа һаа, манай нютагта мүнөө хоёр эхин, нэгэ долоон жэлэй һургуулинууд бии болонхой, хори-гушан багшанар манай үхихүүгэдые эрдэмдэ һургажа байнад. Манай нютагта больница ба медицинскэ пунктнууд, аптекэ ба хүүгэдэй яслинууд бии. Арад зоной элүүрые хэдэ хэдэн врачууд ба фельдшернүүд сахижа байна.

Утаа униар, даг хирэ болоһон хуушанай гэрнүүд үгы болоо. Колхознигууд, электричество болон радиотой һаруул ба зохид гэрнүүдтэ ажаһуудаг болонхой. Нэгэшье үдэшэ Ильичын лампочка носоогүй һаань, нэгэшье үдэр радио дуугараагүй һаань, манай колхознигуудай һанаа сэдьхэл ехэл хананги бэшэ ябаха байна.

«Оромнай электрифицироваладэд байхадал, промышленностьда, хүдөө ажахы ба транспортда мүнөө сагай үйлэдбэриин-техническэ база байгуулагдаад байхадань лэ, одоол тиихэдэ асэслэн илахабди»—гэжэ Соведүүдэй VIII Бүхэроссийска съезд дээрэ Владимир Ильич Ленин хэлээ һэн.

Теэд, бидэ мүнөө асэслэн илаад байнабди. Юуб гэбэл, манай орон, промышленность, хүдөө нютаг хүжэ үргэлжэ дээрээ электросетьнүүдээр хушагдажа байна. Һаядаа манай аймаг, республика дотор электричествогүй, радиогүй колхоз байхаяа болихо.

Электричество болбол Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой ажал хүдэлмэрилэ ба колхознигуудай ажаһуудалда батаар нэбтэрэн орожо байна.

Колхозой центр ба холо ойрын фермэнүүд болон бригаданууд бултадаа электрын галаар гэрэлтүүлэгдэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: колхозой центртэ электрын шэнэ утаһан татагдажа байна.

2. Дүрбэн жэл соохи ехэ хүгжэлтэ

1946 ондо, СССР-эй Верховно Советтэ хоёрдохи һунгалта болоһон жэлдэ, манай колхоз ажахын эмхидхэлэй талаар, культурынгаа талаар нилээд һула байһан юм.

4 жэл үнгэрөө. Энэ турша соо манай колхозой нюур шарай ехээр хубилаа. Бидэнэр 4 жэл соо урагшаа дабшаабди.

Малаймнай тоо толгой, ашаг шэмэнь жэлһээ жэлдэ дээшэлжэ байна. Хэрбээ 1946 ондо 1355 толгой эбэртэ бодо малтай байгаа һаа, 1949 оной эсэстэ 1660 толгойтой болоһон байгаабди. Малажалые хүгжөөхэ гурбан жэлэй түсэбэй ёһоор 1949 ондо 1341 толгой үхэртэй байха ёһотой байгаабди. 1946 ондо—һунгалта болоһон жэл—4367 толгой хони ямаатай байһан аад, мүнөө 7567 толгой хони ямаатай болообди. Гурбан жэлэй түсэбэй ёһоор 1949 ондо 7550 толгой хони ямаатай байха ёһотой байгаабди. Манай колхозой малшад хадаа малажалые хүгжөөлтын Сталинска гурбан жэлэй түсэбые дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхын түлөө хүсэ шадалаа хайралангүй тэмсэнэд. Колхозой түрүү һаалишад Цырендоржиева, Буянтуева, Очирова, Будажапова гэгшэд 1800—2000 литр һү даажа абаһан үнеэн бүриһөө жэлдээ һаалаг байгаа. Тэдэнэр саашадаа бүри һайнаар хүдэлхэбди гэһэн уялга абанад: 1950 он соо даажа байгаа 10 үнеэн бүриһөө 10 тугал абаха, 2200 литр һү һаахабди гэһэн уялгые СССР-эй Верховно Советтэ һунгалтануудай хүндэлэлдэ тэдэ һаалишад абаһан байна. Хоёр мянган литр һү һаагшадай зэргэнүүд олон боложо байна.

Һаяын сагта манай малажал хадаа бүхыдөө механизированнэ ба үндэр ашаг шэмэ үгэдэг малажал болохо байна. БМАССР-эй Верховно Совэдэй депутат нүхэр Эрдынеевагай толгойлжо байгаа племенной фермэ хадаа үүлтэр һайнта семминтал тугалнуудые ганса Юрөөгэй бэшэ, харин бүхы Сэлэнгын аймагай колхозуудта худалдана.

Нёдондо хонидоо электрохайшаар нооһыень хайшалаа һэмди. Мүнөө жэл электрохайшануудые нэмэжэ абаабди. Юуб гэхэдэ, энэ агрегат ажалые түргэдхэхэ ба нооһые гараар хайшалһанда орходоо һураггүй ехээр абана. Мүнөө жэл мүн үнеэдээ электричествээр һааха агрегадуудые худаллажа абаад тодхохоёо байнабди. Иигэжэ манай малажалда электричество нэбтэржэ, ажалые хүнгэдхэжэ байна.

Юрөө. Эндэмнай хүбшэ газар юм. Зун орой болодог, үбэл эртэ ерэдэг. Сентябриин һүүлээр саһа ородог. Тиимэһээ таряанай ургаса хүлдэхын аюул манай эндэ тон ехэ бии.

Тиигэбэшье, бидэнэр советскэ агрономическа наукын заабариие нариһаар сахижа, өөрынгөө шэрүүн хүйтэн нютагташье бараг һайн ургаса ургуулдагбди. Жэл бүри түрүүшүүлэй зэргэдэ гүрэндөө таряагаа тушаажа дүүргэдэгбди. Мүн ажалта үдэрнүүдтээ таряа талха хубаанабди. Ерэхэ хабарай тарилгада хүсэд хүрэхэ өөрын үрэһэтэйбди. СССР-эй Верховно Совэдтэ һунгалта болохо байһанай хүндэлэлдэ хабарай тарилгада бэлэдхэлые февралиин 1-дэ дүүргэнхэйбди.

Колхозой правлени ба партийна организаци хадаа таряанажалые хүгжөөхэ, тэрэниие механизацилхада ехээр анхаралаа хандуулдаг. Нёдондо жэлдэ манай колхоз «ЗС» маркын стационарна механизированнэ сушилка абажа полевой стан дээрээ табиһан байнабди.

Манай артелиин гэшүүд болбол бурят нютагта урдань оройдоошье архилагдадаггүй байһан ажалые амжалтатайгаар шудалжа байна. Жэшээлхэдэ, 50 бүлэ зүгытэй, хэдэн гектар огородтой болоһон байнабди. Эдэ һалбаринууд колхоздомнай нилээд ехэ олзо үгэнэ, колхознигуудай ажалта үдэрнүүдые үрэ ехэтэй болгоно.

Культурна байгуулалтын талаар энээнэй урда тээхи һунгалтануудһаа хойшо үнгэрһэн дүрбэн жэлэй турша соо айхабтар ехэ дабшалта хээбди.

Цырендоржиев Ц-Еши (багша): клуб тухайгаа хэлыт.

Тубаев: Манай клуб хадаа колхозой гэшүүдэй бодото омогорхолынь мүн.

Энэ клуб болбол уран дархалалгын мэргэжэл гаргагдажа баригдаһан ёһотойл һайхан ордон юм. Иимэ һайхан гэр урданай Юрөөгэй бурядай зүүдэндэньшье ороогүй юм.

Энэ клубай барилга ба дотоодын түхеэрэлгэдэ 300 мянга шахуу түхэриг гаргашалагдаһан байна. Баян лэ, шамбай лэ колхоз иимэ гаргаша хэжэ шадаха байна бшуу.

Клуб хадаа 200 хүнэй һууха залтай, һаруул ба уужам фойетэй. Эндэ киногой будка, артистнуудай комнато, бутафориин кладовой, биллиардна комнато бии. Клубай нэгэ комнато соо районно ямаршье библиотекэһээ дутахагүй библиотекэ бии.

Библиотекэ дотор орожо харабал, ородой ба дэлхэйн литературын классигуудай, советскэ бурят-монгол зохёолшодой бэшэһэн номууд, политика, философи ба хүдөө ажахын наукаар хамтадаа 1500 гаран номууд хэдэ хэдэн полконуудые эзэлжэ байнад. Манай колхозой гэшүүд, үбгэн залуугүй, номуудые өөрынгөө библиотекэһээ уншажа, политическэ ба юрэнхы эрдэм болбосоролоо дээшэлүүлнэ. Библиотекын дэргэдэхи литературна кружок П. Павленкын «Зол жаргал», П. Вершигорагай «Арюун сэдьхэлтэ хүнүүд», Б. Полевойн «Ёһото хүн тухай повесть» гэхэ мэтын зохёолнуудаар литературна конференцинүүдые үнгэргэһэн байха. Советскэ арадай ажалай ба байлдаанай баатаршалгануудые харуулһан эдэ зохёолнууд манай залуушуулые коммунистическэ зан заншалаар, үзэл сурталаар хүмүүжүүлнэ.

Бүхы колхозоо, бригада болон фермэнүүдээ гэрэлтүүлжэ байгаа манай электростанци, бүхы оронтоёо, республика болон аймагтаяа маниие холбожо байгаа манай радиоузел ба телефонно станцинууд баһал энэ дүрбэн жэлэй турша соо баригдаһан байха юм. Электричество, радио, телефон болбол колхознигуудай гэр байрануудта батаар нэбтэрэн ороо. Тэдэ зоной ажабайдалые хүнгэдхэхэһөө гадна, колхозно байгуулалтын агууехэ хүсэндэ омогорхолой үзэл хүнүүдэй досоо түрүүлнэ.

Гомбоев үбгэн: Зүб даа.

Тубаев: Бултынь тоолохо аргагүй байнаб, минийшье хэлэхэ юумэ энэ тэдыгээр дүүрэхэдэнь болохо. Тон богонихон болзор соо айхабтар ехээр өөдөө гараабди. Гансал колхозно байгуулалтын ашаар иимэ темпээр урагшаа дабшажа ябанабди гэжэ манай колхознигууд һайса мэдэдэг, тиимэһээ колхозоо улам баяжуулхын түлөө үнэн шударгуугаар тэмсэдэг.

Гомбоев үбгэн: машина тухайгаа мартаалши, Балдан.

Тубаев (энеэбхилжэ). Харин һануулһантнай болоол. Ашаанайнгаа хоёр автомашинануудһаа гадна «Победа» гэжэ хүнгэн лимузин һая худалдажа абаабди. Зай хүрөө даа, бултыень тоолохо гээ һаа, барагдахагүй.

3. Ерээдүйнгөө байдалда бата найдамтайбди

—Урдын балар сагай ба мүнөөнэй һаруул һайхан сагай байдал тухай эндэ дуулаад байхадаа нэмэхэшье юумэ үгы байна,—гэжэ комсомольско организациин секретарь **Доржи Сыреторович Доржиев** хэлэбэ. —Арад зоной материальна ба духовно культура айхабтар ехээр ургаа.

«Гушаад жэлэй саада тээ В. И. Ленин болбол Русиин үгытэй ядуу ба хүсэгүй байхаяа болихо ябадалые, тэрээнэй хүсэтэй ба үнэр баян байха ябадалые түйлаха шухала гэһэн зорилго табиһан байха юм. Энэ зорилго болбол социализмые зохёон байгуулагша—нүхэр Сталинай хүтэлбэри доро бэелүүлэгдэв. Мүнөө бидэнэр, 1917 онһоо урда байһан тиимэ ородууд бэшэбди. Русьнайшье мүнөө тиимэ бэшэ, зан абаримнайшье тиимэ бэшэ. Бидэнэр оронойнгоо нюур шарайе үндэһөөрынь хубилгаһан тэрэ агууехэ шэнэдхэн зохёолготой хамта хубилаабди, урган дэбжээбди — гэжэ нүхэр Жданов хэлээ һэн.

Эдэ үгэнүүдэй тон зүб байһаниинь манай Карл Марксын нэрэмжэтэ артелиин колхознигуудай ажабайдалай хубилалта дээрэ адаглан хаража болоно. Колхозой ажалые үнэн шударгуугаар хүдэг, хубиингаа интересүүдые колхозой интересүүдэй хожомынь табидаг, бэе бэедээ туһалалсадаг, бэрхэшээлнүүдые дабаха эрид зоригтой тиимэ шэнэ, коммунистическэ мэдэрэлтэй хүнүүд Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо 20 жэл соо хүмүүжэһэн байна. Иимэ хүнүүлые зүбхэн лэ колхозно байгуулалта, советскэ засаг, большевистскэ парти хүмүүжүүлжэ шадана.

Би ондоо юумэн тухай, ерээдүйн бүри һайхан байдал тухай хэлэхэ һанаатайб. Юуб гэхэдэ, «Ерээдүйн байдал залуушуулда хабладаха» гэжэ Владимир Ильич хэлээ һэн. Нээрээшье бидэнэр залуушуул «Карл Маркс» колхозой ерээдүйн эзэдынь байнабди.

Манай түрэл колхознай ерээдүйдэ ямар һайхан болохо ааб гэжэ һанахадаа, дали жэгүүр ургаад, огторгойдо дэгдэхэ дура хүрэдэг. 5—10 жэл үнгэрөөд байхада эндэмнай киноустановко, театр, водопровод, санатори бии болохо, дулаан оронной яблока ургажа байха, 10—20 хүнгэн автомобильнууд гүйжэ байха. Теэд, тиимэ хубилалта болохо байһандань лаб этигэнэбди. Юуб гэбэл, манай урда дабагдахагүй бэрхэшээл байхагүй.

Ганса 1950 ондо дүрбэн гүүртэ дээрэ автоматическаар үнеэ һаалга, нооһо хайшалалга, үбһэ тэжээлэй транспортировко бии болгогдохо байна. Хэдэн олон шэнэ барилганууд хэгдэхэ юм.

Жэл бүри иимэ темпээр хүдэлжэ байхадаа 5—10 жэл болоод байхада эндэмнай бишыхан город болохо байхал. Тиимэһээ манай залуушуул колхозоо дам саашань хүгжөөхын түлөө тэмсэлэй түрүүшын зэргэдэ ябанад.

* * *

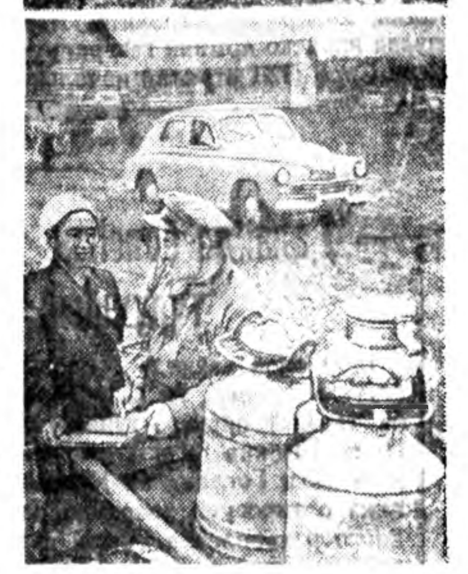
Баяр баясхаланта эдэ үдэрнүүдтэ Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозойхид һунгалтануудта эдэбхитэйгээр бэлдэжэ байна. 22 агитаторнууд колхознигуудые шэн зоригто ажалда зоригжуулна.

Холын Юрөөгэй колхозой эбтэй эмхитэй бүлэ бүхы оронтоёо нэгэн хамта бүгэдэарадай һайндэр — СССР-эй Верховно Советтэ һунгалтануудай болохо үдэрые ажалай шэнэ амжалтануудаар угтажа байна.

Д. Лобсанов.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Энэ түрүү колхозой гэшүүд культурна ажаһуудаг болоо. Колхозник П. Бубеев магазинһаа «Родина» гэжэ радиоприемник худалдажа абаад ябана.

2. Дархашуул Г. Жабеев, Д. Рашаев, П. Мункожапов ба Д. Тогочеев колхоздоо шэнэ барилга хэжэ байна.

3. ВКП(б)-гэй Сэлэнгын аймкомой секретарь П. Д. Бубеев племенной фермые даагша, БМАССР-эй Верховно Советэй депутат Долгоржап Эрдынеевагай хөөрэлдэжэ байна.

США, Великобритани ба Хитадай правительствонуудта Советскэ правительствын эльгээһэн ното

(Түгэсхэл)

«...Генерал-лейтенант Касахара хадаа № 731 отряд бактериологическа дайнда бэлэдхэжэ байгаа туладань тус отрядта тусхай анхаралтайгаар минии хандаха ёһотой байһан тухай намда хэлээ һэн»—гэжэ харуулба.

Бактериологическа зэбсэг хэрэглэхэ зарим аргануудые зохёохо асуудалые хамаарһан генерал Ямада иигэжэ харуулаа:

«...Бактериологическа зэбсэг хэрэглэхэ аргануудые шудалхын тула тусхай комиссинууд байгуулагдаһан юм... Эдэ комиссинуудай түрүүлэгшээр штабай начальник томилогдоһон байгаа... Дайнай бактериологическа зэбсэгүүдые хэрэглэхэ талаар комиссиин шиидхэбэринүүд Квантунска армиин командалагшада харуулагдадаг ба баталагдаһан һүүлээр Японии генеральна штабта элидхэгдэдэг байгаа».

СССР-тэ эсэргүү бактериологическа дай бэлэдхэхэ талаар Квантунска армиин штабай ажалые харуулха зуураа, энэ штабай оперативна стратегическа таһагай начальник генерал-майор Мацумура иигэжэ элирхэйлээ:

«...Бактериологическа зэбсэг хэрэглэлгые ехэдхэхэ тухай заабаринуудые абаһанай һүүлээр Касахара хадаа Советскэ Союзой эсэргүү тэрэниие хэрэглэхэ арга боломжо тухай асуудалые шудалжа үзэхые намда даалгаһан бэлэй... Би энэ асуудалые шудалжа үзээд, Касахарада зохихо элидхэл хэһэн байгааб. Тиин Касахара минии һанамжануудые һайшаажан юм гэжэ дээрэ хэлээ һэм... Хэрбээ Советскэ Союзда эсэргүү дайнай болоһон ушарта бактериологическа зэбсэг хадаа Ворошилов, Хабаровск, Благовещенск ба Чита городуудай районуудта хэрэглэгдэхэ ёһотой гэжэ би Касахарада элидхэһэн байгааб...»

1944 оной намар Касахара «Исиин системын» бактериологическа бомбо хэрэглэхэ аргануудые туршаха асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаһан байгаа.

1944 оной ноябрьда Касахара хадаа штабной дээдэ офицернүүдэй тусхай зүблөөнэй хүдэлмэридэ хабаадаһан байна. Тэрээн дээрэ СССР-тэ эсэргүү бактериологическа зэбсэг практическа хэрэглэлгые бэлэдхэхэ зорилгоор № 100 отрядай хэһэн бактериологическа тагнуулай дүнгүүд тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэһэн байгаа.

Касахара хадаа бактериологическа дай эмхидхэгшэдэй нэгэниинь байһан ба гол түлөб СССР-тэ, Монгол Арадай Республикада ба Хитадта эсэргүү бактериологическа зэбсэг хэрэглэхэ асуудалнуудые өөрөө шууд эрхилдэг байгаа гэжэ дээрэ хэлэгдэһэн баримтанууд гэршэлнэ.

Тиимэ болохолоороо, хүн түрэлтэндэ эсэргүү хүшэр гэмтэ ябадал болохо бактериологическа дай бэлэдхэхэ ба бэелүүлхэ хэрэгтэ гол үүргэ хадаа Дальна Востогто Уласхоорондын Сэрэгэй Трибуналай приговорээр энээнэй урда тээ сүүдлэгдэһэн Японско сэрэгэй гэмтэ нюурнуудта ба Хабаровскда Сэрэгэй Трибуналай приговорээр сүүдлэгдэһэн японско сэрэгэй 12 гэмтэ нюурнуудта хабаадахаһаа гадна, император Хирохито, тэрэшэлэн японско армиин генералнууд Исии Сиро (731 отрядай начальник байһан), Китано Масадзо (тэрэшэлэн 731 отрядай начальник байһан), Вакамацу Юдзиро (№ 100 отрядай начальник байһан) ба Касахара Юкио (Квантунска армиин штабай начальник байһан) гэгшэдые тэрэ тэрэ гол үүргэ хабаадаа гэжэ Хабаровскда болоһон сүүдэй процесс дээрэ тодорхойлогдоһон мэдүүлэгүүдээр ба Приморско сэрэгэй округой Сэрэгэй Трибуналай приговорээр этигүүлэгдэн баталагдаа.

Энээнтэй зохилдуулан ба

арадуудай нэрэ хүндэлэл болон хүсэл зориго зүришэһэн тон ехэ гэмтэ хэрэг гэжэ цивилизованно нацинуудаар али урдаа буруушаагдаһан бактериологическа зэбсэг хэрэглэхые ябадал 1925 оной июниин 17-ной Женевскэ протоколоор хориглоһониие, тиимэһээ дээрэ дурдаһан гэмтэ ябадалнууд хадаа дайнай хуулинууд ба заншалнуудые, мүн уласхоорондын эрхын ниитэдэ мэдээрэгдэһэн нормонуудые хэрэгы мухаайгаар зүришэһэн ябадал мүн байһаниие;

Дальневосточно комиссиин 1946 оной апрелиин 3-най шиидхэбэридэ союзна гүрэнүүд хадаа дайнай хуулинууд ба заншалнуудые зүришэхэ ябадалые сэрэгэй гэмтэ хэргүүд гэжэ тодорхойлһон, мүн 1947 оной июниин 19-эй шиидхэбэридэ «сэрэгэй бүхы гэмтэ этэгээдүүд тушаа хатуу сүүдлэгэ хэрэглэгдэхэ ёһотой» гэжэ тогтооһониие;

1946 оной апрелиин 3-да Дальневосточно комисси, «...сэрэгэй гэмтэ хэргүүдые хэхэ ябадалда һэжэглэгдэһэн бүхы нюурнуудые элирүүлхэ, мүрдэхэ, арестовалха ба хаалтада хаахын тула бүхы болохысо хэмжээнүүдые абаха...» гэжэ шиидхэһэн ба Дальна-Востогто сэрэгэй гэмтэ этэгээдүүд хэрэгүүдые хараже үзэхын тула Союзна Гүрэнүүдэй Главнокомандалагша хадаа «уласхоорондын сэрэгэй тусхай сүүдүүдые томилхо» ёһотой гэжэ тогтооһон ба энээнтэй зохилдуулан;

ССР Союзай правительство хадаа Дальневосточно комиссиин 1946 оной апрелиин 3-най шиидхэбэриин 5-дахи статьягай «А» пунктаар (ЕФЕС—007 (3) гэжэ документ) зохилдуулан, ойрын үедэ Уласхоорондын Сэрэгэй тусхай Сүүд томилхо ба Японии император Хирохито, генералнууд Исии Сиро, Китано Масадзо, Вакамацу Юдзиро, Касахара Юкио гэгшэдые хүн түрэлтэндэ эсэргүү имагта хүчэдэ гэмтэ хэрэгүүдые хэхэ ябадалда элирүүлэгдэһэн сэрэгэй гэмтэ этэгээдүүд туладань дээрэ дурдаһан Уласхоорондын Сүүдтэ үгэхые дурадхана.

Советскэ правительство хадаа имагта хүндэ гэмтэ ябуулгануудые хэхэ ябадалла энэ ното соо дурдагдаһан нюурнуудые элирүүлһэн. 1949 оной декабрьда Хабаровскда японско сэрэгэй гэмтэ элэгээдүүд Ямада, Такахаси, Кадзицука ба бусадые сүүдлэһэн процессэй бүхы материалнууд Уласхоорондын Сэрэгэй Сүүдэй байгуулагдаһанай удаа тээ бүгэдэрэ дары үгтэхэ байха гэжэ мэдүүлхые тэрэшэлэн шухалада тоолоно».

Тус нотын копинууд Дальневосточно Комиссида ородог Австралиин, Бирмын, Голландиин, Индиин, Канадын, Шэнэ-Зеландиин, Пакистанай, Франциин Правительствонуудта барюулагдаба.

Итальянска депутадуудай палатада

РИМ, февралиин 2. (ТАСС). Премьер-министр де Гаспери шэнэ правительствын программна мэдүүлгэтэйгээр депутадуудай палатын ба сенадай үмэнэ үгэ хэлэбэ.

Модендэ полициинхидаар хорлогдон алагдаһан ажалшадай дурасхаалые хүндэлхэ гэжэ, заседаниин эхин дээрэ ди Витторио дурадхаба. Правительствын гэшүүд ба олонхи депутадууд бодолгото болонхой, һууринуудһаа бодобо. Гэхэ зуура, Моденэдэхи алалгын түлөө правительство харюусаха гэжэ ди Витториогой дурдамсаарнь, министрнүүд ба баруунай депутадууд буруушаан хашхаралдаад, һуубад.

Заседаниин зал дотор шанга тулалдаанууд болоо. Модена городой депутатка, партизанска дайнай героиня, коммунистка Джина Бореллини гэгшэ Моденэдэ алагдагшадай портредүүдтэй хэһэг листовконуудые министрнүүдэй нюур уруу шэдэбэ.

«Шельба үгы болог!», «Алууршадта хараал шэнгэг!» гэһэн хашхаралдаанууд соо, де Гаспери иигэжэ мэдүүлхэ баатай болоо: Моденэдэ болоһон событинууд тушаа зүбшэн хэлсэхые правительство арсанагүй, зүгөөр программна мэдүүлгэ тухай дискуссиин һүүлээр хэгдэхэ.

Шэнэ министрнүүдэй ба министрнүүдэй орлогшонорой ута список (Шельбын нэрые дурдахадань, «алуурша!» гэһэн абяануудаар угтаа) соносхоод, де Гаспери шэнэ правительство зүбөөр тогтоогдоо гэжэ хэлэхэ — һэдэлгэ хэбэ.

Американска правительство хүдөө ажахын продуктнуудые үгы хэжэ байна

НЬЮ-ЙОРК, февралиин 2. (ТАСС). Холбоото Штадууд дотор хэдэн миллион хүнүүдэй үлэсхэлэндэ нэрбэгдэжэ байбашье һаань, американска правительство эдеэ хоолой зүйлнүүдэй үнэ сэнгые үндэр байлгаха зорилгоор, продуктнуудай «үлүүе» үгы хэжэ үргэлжэлһөөр. «Нью-Йорк геральд трибюн» газетын мэдээсэһэнэй ёһоор, дэлгүүр дээрэхи үнэ сэн үндэр байлгахын тулада, фермернүүдһээ 50 миллион бушель (нэгэ бушелинь 27,2 кг.) хартаабха худалдан абажа, үгы болгохо һанаашалгатай байна. Хартаабха худалдан абахын тулада 65 миллион доллар гаргахаар хараална. Иимэ «ябуулгада» 80-һаа 100 миллион хүрэтэр доллар гаргагдаа. 1948 ондо хүдөө ажахын продуктнуудые үгы хэхэ программань хадаа налог түлэгшэдтэ 250 миллион долларой гарза тохёолдуулаа.

Баруун Германидахи байдал

БЕРЛИН, (ТАСС). Адн агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Баруун Германидахи сэрэгэй казармануу хүлһэнэй армиин солдадуудаар эзэлэгдэжэ байна. Январиин эхеэр Ансбах городой казармануудта «хүлһэнэй армиин һайн дуратад» гэдэгүүдэй 600 хүн оруулагдаа. Эдэнэр бултадаа урдань гитлеровскэ армида алба хэдэг байһан хүнүүд юм, сэрэгэй сэнхир формо үмдэнэ.

Баруун-германска хүлһэнэй армидахи командна тушаалнуудые американска офицернүүд эзэлдэг байна.

Маршаллизованно оронуудай хоорондохи арсалдаанууд

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Ассошиэйтед Пресс агентствын парижска корреспондентын дамжуулһанай ёһоор, маршаллизованно оронуудай экономикые хүгжөөхэ программа бэелүүлхэ хүтэлбэрилэгшөөр Бельгиин премьер-министр байһан Спаак гэгшые томилхо тухайда «Маршаллай түсэб» гүйсэдхэхэ Захиргаанай хүдэлмэрилэгшэдэй хэһэн дурадхалые баруун-европейскэ оронуудай правительствонууд буруушаагаа.

Спаакын кандидатурые Трумэнай һайшааһан ябадал Криппсын зүгһөө эсэргүүсэлгые шангадхаа гэжэ мэдээсэгдэнэ. Энэ тушаалда Спаакые оруулха һэмди гэжэ Трумэн ба Ачесонай баатайгаар дурадхаһые мэдэхэдээ, баруун-европейскэ хүтэлбэрилэгшэдэй олонхинь гайхаһан ба дураа гутаһан байна.

Франкистска Испанидахи үлэсхэлэн ба ядуу байдал

ПАРИЖ. (ТАСС). Франкистска Испаниин ажалша зоной байдалай улам муудажа байһан тухайда «Мундо Обреро» гэжэ (Парижда хэблэгдэдэг) испанска газета мэдээсэбэ.

Орон доторхи хүдэлмэригүйшүүдэй тоо һараһаа һарада ургана гэжэ франкистска бүридхэлэй газарнуудшье мэдэрхэ баатай болобо. Барселонодохи бүхы предприятинууд хүдэлмэришэдые олоор гаргаһан байна. Мадридай барилганууд хүдэлхэеэ болинхой. Франкистнуудай өөһэдынь мэдээнүүдэй ёһоор, орон доторнь 13 мянган тээрмэнүүд хаагдаад, 30 мянган хүдэлмэришэд гаргагдаа.

Хүдөө ажахыдахи байдал бүришье муу. Испани дотор 3.115526 хүн — хүдөө ажахын хүдэлмэришэд — саг үргэлжын хүдэлмэригүй байна. Эдэнэй олонхинь жэл соогоо хоёр-нэгэн һара ажалладаг. Гансахан Бадахос провинцида ажалгүй 80 мянган хүн бии, — гэжэ франкистнууд мэдэрхэ баатай болоо.

Газетэнүүдэй мэдээсэһэнэй ёһоор, Испаниин бүхы городуудта ядуу ба үлэсхэлэн байдал — саг үргэлжын үзэгдэл болонхой.

Тэндэ эдеэ хоолой зүйлнүүдэй үнэ сэн туйлай хүндэ болоо. Харин салин хүлһэн улам бага болгогдоно.

Эдеэ хоолой зүйлнүүдэй мүнөөнэй үнэ сэнгүүдые 1936 оной сэнгүүдтэй сасуулхада, 8—10 дахин хүндэ болоһон байха юм.

Иосидын хархис үгэ

ШАНХАЙ. (ТАСС). Парламентын ээлжээтэ сесси дээрэ программна үгэ хэлэхэ зуураа, премьер-министр Иосида иигэжэ убайгүйгөөр мэдүүлээ: мүнөө Япони «дэбжэлтэдэ» гаруутай байна, энэмнай «экономическа тогтонюулга» гэдэг американска программын ашаар туйлагдахань,—гэбэ.

Теэд, бодото байдалынь тад ондоо байна: американска томо монополинууд японско экономикын 80 үлүүтэй процентые гартаа абанхай. Олооро хүдэлмэригүйдэлгэ (13 миллион хүн ажалгүй), налогой хашалангай ехэ болоһон ябадал, жэжэ ба дундуур предприятинуудай доройтолго, хүдэлмэришэдэй салин хүлһэнэй хоролго, ажалшадые жиирэй демократическа эрхэнүүдһээнь хаһалга — эдэ бүгэдэ хадаа американска «тогтонюулха» программын хойшолонгууд мүн.

Гүрэнэй предприятинуудай ба эмхи зургаануудай хүдэлмэришэд, албахаагшадай хүлһэ салингые дээшэлүүлжэ «шадагдахагүй», харин арад зон «тэсэхэ» ёһотой гэжэ Иосида һэнгэргүйгөөр шашаһан байха юм.

Иосидын үгэ соохи гадаадын-политическэ хубинь үһөө абалгада зорюулагданхай, антисоветскэ удхатай байгаа. «Дайнһаа Япониин арсалга хадаа өөрынгөө хамгаалха эрхэһээ арсаха гэһэн удхатай бэшэ юм» гэжэ Иосида мэдүүлбэ.

Парламентын депутат, Японско компартиин секретариадай гэшүүн Сандзо Носака гэгшэ Иосидын хархис үгэнүүдтэ эрид шууд харюу үгөө.

Тэрэшэлэн социалистическэ партиин түлөөлэгшэ Мияке, «зүүнэй» социалистнууд гэдэгэй түлөөлэгшэ Судзуки ба бусад оппозиционно партинуудай ударидагшад Иосидын үгэнүүдые шүүмжэлһэн байна.

Французска социалистнууд правительствоһаа гараханъ

ПАРИЖ, февралиин 3. (ТАСС). Франс Пресс агентствын дамжуулһанай ёһоор, Французска социалистическэ партиин 46 хүнһөө бүридэһэн холимол комитет (социалистическэ партиин хүтэлбэрилхы комитедэй ба парламентска бүлэгэй түлөөлэгшэд) хадаа министрнүүд — социалистнууд правительствоһаа гараха һэн гэжэ олонхиин голосоор һанамжалба.

Энээниие мэдэхэ гүт?

Далайда болоһон аюулһаа абарха тухай түрүүшын радиосигнал

1900 оной эхиндэ ородой агууехэ эрдэмтэ А. С. Попов ба тэрэнэй ойрын туһалагша П. Н. Рыбкин гэгшэд Финскэ заливтахи Гогланд ба Кутсало гэжэ олтирогууд хоорондо радиогоор харилсаха дэлхэй дээрэ анха түрүүшын лини зохёобо. Тэрэ хадаа уһан соо оёорооро шулуун дээрэ һуушаһан «Апраксин» гэжэ броненосецдо туһаламжа үзүүлхэ хүдэлмэриие хүтэлбэрилгэдэ зорюулагдажа хэгдэһэн байна.

1900 оной февралиин 6-да Гогланд олтирогой эрьедэ «Ермак» ледокол байба. Тэрэ олтирог дээрэхи радиостанцида байһан П. Н. Рыбкин Кутсалын радиостанциһаа А. С. Поповой дамжуулһан иимэ радиограмма абаба: «Ермак» ледоколой командирта. Лавенсари шадар 50 загаһашадай байһан мүльһэн хэмхэрэн таһарба. Тэдэ хүнүүдые абарха туһаламжан энэ гэһээр үзүүлэгты». Энэ хадаа аюулһаа абарха тухай дэлхэй дээрэ анха түрүүшын радиосигнал үгэлгэ болоно. Тэрэ дары «Ермак» далайда гараба. Загаһашадые аюулһаа абараад, февралиин 7-до ледокол тэхэрижэ ерээ һэн.

Тэрэ гэһэнһээ хойшо далайда болоһон аюулта ушарал тухайда радиогоор тэмдэг үгэлгэ бүхэ дэлхэй дээрэ хэрэглэгдэдэг болоһон байна.

Ороной баруун областьнуудта поли хамгаалха модото полоса тариха талаар туйлай ехэ хүдэлмэри эрхилэгдэнэ. Энэ хэрэгтэ нарһан, шэнэһэн болон бусад модонуудай үрһэнүүд хэрэглэгдэнэ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нарһанай борбоосгой сутлуулга.

М. Миневэй фото.

РЕСПУБЛИКА ДОТОР

Эрхим малшадта ажалай нэмэлтэ түлөөһэ

Кударын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз малажалые хүгжөөхэ 1949 оной түсэбые бүхы түрэлэй малнуудаар дүүргэһэн байгаа.

Адуу малые хоролтогүйгөөр харууһалһан энэ колхозой эрхим малшад ажалай нэмэлтэ түлөөһэ абажа байна. 14 үнеэнһээ 14 тугал абажа, хоролтогүйгөөр түлжүүлһэн В. Ф. Агафонова, З. Г. Прямова гэгшэд ажалай нэмэлтэ түлөөһэ —нэжээд тугал абаба.

Д. Дориев.

Шэнэ түл

Түнхэнэй аймагай Ждановай нэрэмжэтэ колхоз малайнгаа үбэлжэлгые амжалтатайгаар үнгэргэжэ байна. Малнуудынь бултадаа тобир тарган. Эндэхи малшад мүнөө шэнэ түлнүүдые хүлеэн абажа байнхай. Түрүү хонишон Янжай Сыреновна Хохонаева 1950 оной түрүүшын арбаад хоног соо 60 гаран хурьга хүлеэн абаад, нэгэшье толгой гарзагүйгөөр тэнжээжэ байна.

С. Танхаев.

Малшадай улаан булан

ХЭЖЭНГЭ. «Комсомол» колхоз малшадайнгаа гүүртэ дээрэ улаан булан эмхидхэбэ. Тэндэ «Родина» гэжэ радиоприёмник табигданхай. Мүн ном, газетэ, журнал болон шатар, даам, домино бии. Малшад сүлөөтэй сагаа культурнаар үнгэргэнэ.

Ц. Цыдыпов, Ц-Д. Дамбаев.

Фотовыставкэ нээгдэбэ

Хизаарые шэнжэлхэ республиканска музей болбол капиталистическэ оронуудай ажалшадай ажабайдал тухай тусхай фотовыставкэ эмхидхэбэ.

Тус выставкэдэ Америкын Холбоото Штадуудай, Великобританиин, Франциин, Бельгиин ба бусад капиталистическэ оронуудай «демократическа» журамууд дэлгэрэнгыгээр харуулагдана. Гадна, франко-бельгийскэ «цивилизаторска» ябуулгануудые, английска колонизаторнуудай ээн буса аяг аашануудые харуулһан фотографинууд эндэ бии.

Ф. Моренец.

Санашад—агитаторнууд

КЯХТА. Аймгүйсэдкомой физкультура ба спортын таһаг аймагай колхозуудта санаар гараха хоёр агитбригада эмхидхэбэ. Тэдэ агитбригаданууд Усть-Киранай, Усть-Кяхтын сельсоведүүдэй колхозуудые, Сүхын арһанай заводой, «Киран» курортын хүдэлмэришэд болон бусадые һунгуулиин Дүримтэй танилсуулхаһаа гадна «Дайшалхы хуудаһа» гаргаха, һунгалтануудта зорюулһан лозунгнуудые бэшэхэ болон нютагуудтахи физкультурна коллективүүдтэ бодото туһаламжа үзүүлхэ байна.

В. Чиркина.

Залуушуулда зорюулһан лекци

Горькиин нэрэмжэтэ республиканска библиотекэдэ (Улан-Удэ) ВЛКСМ-эй Обкомой лекторска группые хүтэлбэрилэгшэ нүхэр Бельтаева «Хүсэл эрмэлзэлгэ ба творческо зоригжол тухай» залуушуулда лекци уншаба. Лекцидэ 60 хүн хабаадалсаа.

Лектор хадаа коммунизм байгуулхын түлөө тэмсэлдэ советскэ хүнүүдэй хүсэл эрмэлзэлгэ ба творческо зоригжолые дэлгэрэнгыгээр харуулһан байна.

Д. Жарков.

Һургуулиинхидай концерт

МУХАРШЭБЭР. Шаралдайн долоон жэлэй һургуулиин уран һайханай самодеятельностиин кружогойхид санаар 15 километр газарта ошожо, Калининай нэрэмжэтэ колхозой гэшүүдтэ концерт харуулба. Концерт харуулхынгаа урда тээ СССР-эй Верховно Советтэ һунгалтануудые хэхэ тухай асуудалаар хөөрэлдөө хэһэн байна.

П. Демин.

Омулиин 20000 түрьһэнүүд

Кабанскын аймагай Больше-Реченскэ загаһа үрэжүүлгын завод 1949 оной май һарада Посольск тосхон шадархи нуурнуудта омулиин 20000 түрьһэ табиһан байгаа. Тэдэ түрьһэд табан һарын турша соо нилээд томонууд жараахай болоһон байна. Ушар иимэһээ омулиин түрьһэн намагта нуурнуудта үрэжэжэ шадаха байна гэжэ мэдэгдэбэ.

П. Стариков.

ТОБШО ҺОНИНУУД

◆ **Аймагай ажалшадта лекцинууд.** Яруунын аймагай лекторска группа декабрь ба январь һаранууд соо аймагай ажалшадта хорёод шахуу лекцинүүдые уншаба.

◆ **Залуушуулай политическэ эдэбхи.** Юрөөгэй 7 жэлэй һургуулиин һурагшад И. В. Сталинай биографиие шудалжа дүүргээ. Мүн тус һургуулиин 12 залуушуул комсомолой зэргэдэ оробо.

◆ **Колхоздо шатарай турнир.** Мухаршэбэрэй аймагай Сутайн сомоной Молотовой нэрэмжэтэ колхоздо шатарай турнир болобо. Турнирта колхозой радист Н. Дамдинов, колхозник Д. Дашиев ба бусад хабаадалсаһан байна.

ШАТАР

РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө Дальневосточно зонын колхознигуудай шатарай турнир

Турнирта партинуудай гурбанай хоёр хуби наадагдаба. Классна һууринуудай түлөө тэмсэл үргэлжэлһөөр.

— Наадагшадай хэниинь илахаб? — гэһэн асуудал турнир харагшадые һонирхуулна.

Февралиин 3-най үглөөгүүр 9-дэхи тур боложо, хоёр парти наадаглаба. Чердонов Афанасьевта шүүгдээ. Якушев Пассартай наалахалаа шүүгдэһэнээ мэдэрбэ. Ринчинов — Эрдынеев, Меньшенин — Копылов гэгшэдэй партинууд наадагдаагүй.

10-дахи турта Копылов Ринчинов хоёр наадажа, Ринчиновынь шүүбэ. Эрдынеев Якушевые, Чердонов Меньшениние, Афанасьев Пассарые шүүбэд.

10-дахи турай һүүлээр Афанасьев Эрдынеев хоёр 9-һөө 7,5—7,5, Ринчинов, Копылов — 9-һөө 6,5 — 6,5, Пассар — 5 очкотой болоод ябана.

Харюусалгата редактор **Д. Д. ЛУБСАНОВ.**

МҮНӨӨДЭР УЛАН-УДЭДЭ

Гүрэнэй Бурят-Монголой Ленинэй орденто оперо ба балетай театрта — «Коппелия» гэжэ балет (үдэрэй 12 часта), «Кармен» (үдэшэ).

Гүрэнэй ород драмын театрта —«Нарата гэр».

«Прогресс» кинотеатрта—«Дэлхэй толон оролго».

«Эрдэм» кинотеатрта — Мультипликационно № 22 киносборник (үдэр), «Гал» (үдэшэ).

РЕДАКЦИИН АДРЕС: Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ). ТЕЛЕФОНУУД: отв. редактора—23; АТС—1-80, зам. отв. редактора—7-85; отв. секретаря 3-23; отделов партийной и комсомольской жизни, культуры и быта—4-52; пропаганды и агитации—7-85; сельского хозяйства, промышленности и транспорта—6-84; переводов—3-23; писем трудящихся и информации—6-84 (2 зв.); объявлений 2-64 (2 зв.); Для междугородных переговоров—16.

Н—2226. Типография Управления полиграфии, издательств и книжной торговли при Совете Министров БМАССР. Тираж 10.000.